Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

Буреэдэ арадай газетэ

1921 оной декабрийн 21-hээ гаранэ

1993 ОКТЯБРЬ 19
Амарай hүүл (нохой) hарын 1
ВТОРНИК
Гарагай 3
№ 199 (18811)
Газетын сэн захилай 2 түх.
Хэлсээтэ сэн

Буряад Республикын Верховно Соведэй онсо сесси

ҮГЭЕЭ ОЙЛГОЛСОХО АРГА ОЛДОО

Тэрэ үеэр республикын Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүдэй байhан Верховно Соведэй комитедэй гэшүүд мэдүүлгэ хэжэ, Президиумэй гэшүүдэй уялгануудhаа тэдэнние сүлоолхыень сессине гуйба. Тус мэдүүлгыень комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрэй зүгhоо арадай депутат В. С. Борисов сессидэ соносхоо hэн. Тингэжэ Президиумэй гэшүүдэр Л. В. Потапов, В. В. Саржан, Р. Б. Гармаев үлэhэн байна. Зүбшэлгын комиссиин ашаар арадай депутадуудай хоёр ондоо бүлэгүүдhээ 5—5 хүн Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүдэр, hунгагдаха байгаа. Тиимэhээ нэгэ бүлэгэй зүгhоо Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүдэр В. Р. Соктоев, В. И. Яковлев, М. В. Михалев, А. С. Коренев, А. Ц. Балдуев, нүгөөдэ бүлэгэй зүгhоо Е. К. Ханхалаев, И. Н. Егоров, В. В. Белоусов, В. К. Кукшинов, В. В. Устинов, мүн республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов hунгагдаhан байна. Тинхэлээрээ Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүдэр 'хамта дээрээ 14 депутат hунгагдаба гээшэ.

Тэрэнэй hүүлээр Верховно Соведэй онсо сесси «Буряад Республикадахи байдал болон Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудые болзорhоо урид hунгаха тухай тогтоол баталан абаба. (Тус тогтоол манай газетын байгша оной октябрийн 16-най дугаарта толилогдоо).

Энэ тогтоол баталан абаха хэрэгтэ зүбшэнэгын комисси эдэбхитэйгээр хабаадаа гээд онсолхо шухала.

Тэрэнэй удаа Верховно Соведэй онсо сесси «Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиумэй 1993 оной сентябрийн 22-ой № 1517-XII тогтоол тухай шиидхэбэри абахадаа, тус тогтоолые болюулха гэhэн тогтоол баталан абаба.

Буряад Республикын Верховно Соведэй онсо сесси дээрэ мүнөө дээрээ топшухала асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ гээд, онсолон томдэглэхэ хэрэгтэй. Сессиин зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаhан ореё асуудал шуурхатайханаар зүбшэн хэлсэгдэбэ гээшэ. Тингэбэшье манай республикын арадай депутадуд үгэеэ ойлголсохэ, зүб мүрыень олохо, онсо хүшэр байдалhаа гаража шадаха байhанда гэршэлбэ гэжэ hанахаар.

Республикын парламент, арадай депутадуд хэрэг ёно мэдэхэ, республикынгаа арадуудай аша туhые хараадаа абадаг байhанаа элирхэлээ. Энэнь үнгэрhэн сессиин гол туйлалта болоно гэхэдэ алдуугүй.

С. ОЧИРОВ.

Редакторай бүлан

АМГАЛАН БАЙДАЛ БҮhАНДАРАГ ЛЭ...

Юун болохонь хаб гээд уридшалан ойдахын огто аргагүй саг болоод байна. Гадна хажуугаарнь ажабайдалнай алдаб үйлэ хэрэгүүдээр баян, үндэhэн арбилалтануудай нэбшээн элсэр мэдэгдэhэн, бүлтанаймнай анхарал, оролдоло гаргахые идхаhан саг ерээ.

Тинхэдээ болохо юумэнинь болоно гэбэ гээд hууха болоо hаамнай, сехэл hаарамжагүй. Юуб гэхэдэ, hанамжаяа дүрэнэгэр хэлэхэ, саашанхи бамаа шэлэлгэдэ хабаадаха бодото арга боломсолтай үгтэбэ, декабрийн 12-то эрид ойлгалын үдэр боложо магад гэжэ хэлэхэ аргатай гүбди, али үгы гү? Саашанхи үйлэ хэрэгүүдhээ эдэ бүгэдэ гүйсы дулдыдаха юм аабза.

Октябрийн 3—4-дэ Москвада болоhон үйлэ хэрэгүүд юу нэн түрүүн харуулаб гэхэдэ, 1991 оной август сооhоо бүри хатуу, муу, шуhа сехэр ажалгатай холбоотойгоор үндэhэлхы ушаа шамартай, шидхэбэринүүд абтаа, эбэй ёнсор, найнаар хэлсэжэ, hанамжашуудаа таарадуулха талаар нуудэ урагшагүй байнабибди гэжэ hанахаар болоно.

Хоёрдохёор, граждан дайнай нэмшагтай «hүүдэр» дан лэ hаа ялгаар бодото дээрээ манда үзэгдоо, ажуултай байhаниинь тодоор харагдаа гэжэ онсолмоор. Гадна общество соо гансал нэгэ хэлбэритэйгээр сэгнэлын аргагүй хубилалтануудые болоно, нэмэлhээ уламжалан, ямаршьеб тон ажуултай hанаан бодолнуудые эрмэлзэлнүүд, хүсэлнүүд бүрилдэнэ, хуулита засаг тоохогүй, ямаршье ураннуудые орохоор зон олон болоно гажэ октябрь соо болоhон үйлэ хэрэгүүд харуулоа.

Гурбадахяар, зондо асргүгүгэр сэгнэг хэрэглэлгын «дүршэл» тиимэшье hайн юумэн бэшэ. Дахин дабтагдаха болоо hаа, улам заншалтажа, хүсэ хэрэгэлгын хэмнэлэн дээшэлхэ бшуу.

Дүрбэдэхэяр, hаял хада, 1991 оной август соо нэгэ талада байhан Россин засагай зургаануд дайсад болоод, жэнь шуhа адхаралгаар түгэсэбэ бшуу. Тиимэhээ энэ ушар нигтаар шэнжэлэгдэжэ, саашадаа дабтагдахагүйнь тулада бүхы юумэн хэгдэхэ ушартай. Нимэ хамжэнүүдые абаал hаа, дабтагдасынь ашуй гаа болохо бшуу.

Табадахяар, парламентые, арадай депутадуудые, Хасбулатовые, Руцкойе, бүрэн урдань коммунистнуудые ургшагүйдэхэ бүридео гэмнэхэ, хараахаа саг ошоо. Тиимэhээ алдуунуудые «ашаха» ушоо ямаршьеб хүсэнүүдые саашадаа бэдэрэнгүй, хараалhанаа, хилэhэнээ залан шуудаар бэслүүлхэ саг ерэбэ бшэ гү?

Зургадахяар, зоной байдал улам муу боложол байна. Октябрийн үйлэ хэрэгүүдтой зэргэ шахуу сэнгүүд удаалхина ургаба, салин хүлhэмнай тэрэл заншаараа үлэбэ, алхам бүхэмнай мүнгэтэ боложо, гүрэн түрэмнай ажалша хүнэй нюрган дээрэ улам ехэ ашаа гажэл байна гээд hанахаар болоно.

Эдэ бүгэдэhөө уламжалхада, манай ажабайдалай экономическа, политическэ, социальна hалбаринуудта эрид, үндэhэлэй хубилалтануудай болоогүй hаань, юушье болоко магад. Тиимэhэл зоболонто Росси соогоо «дайсалые» бэдэрхэсэ болёод, хэрэг хэжэ, реформнуулай замда гараа хадаа тэдэнэ бэслүүлхэ, урагшаа шуудаар дабшаха саг ерээ гэжэ хэлэхэдэ, буруушаха хүн олдохогүйл байха гээд hанагдана.

Үшөө нэгэ онсолон тэмдэглэмээр юун байнаб гэхэдэ, нютагуудтахи байдалда муу нүлөө үзүүлжэ, тэрээнние шахарду болгохо ябадалнуудай федеративна засагай зургаануудай зүгhоо гаргагдаагүй байхадань, зосоо нэгэ бага тэгшэрhэн шэнги байха юм. Энэ ушарта нютагай засагай зургаануд бэеэ барина, эрид алхамуудые хэжэ, хёмороо, зүришэлдөө татахагүйе оролдохо зэргэтэй hэн. Эндэ Грузида боложо байhан зэргэтэй ураннуудые гансата ухаандаа оруулхаар заб даа.

Тэндэ засагай түлөө тэмсэл граждан дайнай тал hүжэрөөжэ, шуhан айхабтар схэр адхаржа, тэрэ hайхан газар дээрээ арад зониинь хүн шэнгеэр ажаhуха аргагүй болоо бшуу. Звиад Гамсахурдиа засагаа алдаhаншье hаа, Грузиин зонхилогшо зандааб гэжэ ооргоо тоолоно, тиимэhээ Баруун Грузинда шэбэлэлэд, эмсэлээ үргэлижэлүүлнь. Энэнь арад түмэндэл бэрхэшээлнүүдые асарна, хүндэ хүшэр саг ерэнэ, hандарал болоно, шуhан адхарна. Саашадаа юун болохоб—одоол бурханай мэдэлэй. Эндэ Грузиин засаг баряашад үгэеэ ойлголсожо шадаха гү, али үгы гү—тэрээнhээ юумэн хуу дулдыдаха бшуу.

Манай республика абаад хараха болоо hаа, энэ талаар hанаагаа зобохо юумэн баhаа бин hэн. Тиимэhээ Буряад Республикын Верховно Соведэй ээлжээтэ бэшэ сесси дээрэ юун бологшо ааб гээд бодохо юумэн олон hааб даа. Теэд бодото дээрээ хёмороон hүжэрэнгүй, манай депутадуудай үгэеэ ойлголсоhониинь hайн лэ гээшэ гэжэ бодохоор.

Саашадаа урда урдаhаа хүлээод байнгүй, цивилизованно арганууды хэрэглэжэ, заабол гараха арсалдаата асуудалнуудаа шидхэхэ, Буряад Республикынгаа засагай зургаануудые бодомжотойгоор хубилгаа гэхэhээ ондоо юун байхаб даа? Эндэ, нэн түрүүн, Конституци эрид хубилгаха, бусад хуулита актнуудые таарамжатайгаар баталан абахаhаа сэсэн юумэн үгы бэшэ гү? Нимэ хараа бодолой найдамтайгаар баримталагдаhан сагта юумэн хуу амгаланаар шидхэгдэхэ байха гэжэ hанагдана.

Эндэ республика соогоо президентын тушаал бэи болгохо асуудал саг дары шидхэхэ саг ерэбэ бшуу. Үгы hаа, мүнөө, жэшээнь, Верховно Соведэй отставкада гарашоо гээшэ hаань, юун болохо байгааб? Энэл Верховно Соведэй hунган баталhан Министрнүүдэй Совет бүхы засаг гартаа абаха байгаа гү? Энэ hэжэгтэй асуудал. Тиимэhээ гүрэн соо дээдын тушаал байгаал hаа, таарамжатай хаш даа.

Үшөө нэгэ лаб, саг дары шидхэхэ асуудал хадаа ерээдүйн Буряад Республикын парламент ямар түхэл маягтай, шарайтай байхаб гэжэ тодоруулга мүн. Энээнhээ баhал ерээдүйн засагай, хуулита зургаануудай ямар байха байhаниинь гүйсэд дулдыдаха бшуу.

Саашадаа бидэнэрые hунгалтануud, асуултануud олон хүлеэжэ байна. Тиимэhээ Буряад Республикыа засагай зургаануудые hунгаха хуулинуудые баhал зохёон баталха саг тулажа ерээ. Тиихэдээ федеральна байгууламлые заабол дууряаhанай, дабтаhанай хэрэг бии юм гү? Тон hайнаар бодожо үзэхоор ааб даа.

Иимэ хуулигүйгөөр hунгалтануудай үедэ хуули буса ябадалнуудай гаргагдаа hаань, хуулиин хэмжэгээр сэгнэлтэ үгэхэ, зэмэтэй зониинь хэhээхэ арга олдохогүй бшуу. Юуб гэхэдэ, байдал шахардуу болгохо, шууяа, үймөө татаха, хёмороо, зүришэлдөө бодоохо hэдэлгэ, эрмэлэлэ бүхэнние тэрэ дараха, сараха, усадхаха шухала байhан арсашагүй эли бшуу.

Засаг хубилгалгын бүхы асуудалнуудые хуулита ёноор зоной hанамжада түшэглэн шидхэхэ hаа, hунгалтануud, асуултануud амгалан тайбанаар, эмхидхэл hайнтайгаар үнгэрхэ ашаг үрэнь ехэ байжа, бүхы байдалай улам тогтонжон батажахадань туhатай байха болоно бшуу.

Юрэдөө, засаг барижа байгшад анхаралтай, болгоомжотой, бодомжотой байха зэргэтэй байнал даа.

Манай республика соо байдалай амгалан байhаниинь hанааемнай эсэслэн зahаха ёногүй. Мүлшэхэн лэ, хубилгаатайхан гээшэл даа, үнгэтэ юртэмсэмнай. Тиимэhээ hэр-мэр байя, амгалан тайбан байдалаа бү hандарганя, об зетэй байгаал hаа, мүнөө сагайнгаа бэрхэшээлнүүдые дабаха байhан тухайгаа бү мартаял.

Сагай бэрхэшээлнүүд хойнонай үлэхэл юм аабза гэhэн найдалаа алишье сагта алдангүй, амгалан тайбан байдалаа аршалан хамгаалдаг байял гээд ушоо дахин hануулха дуран хүрэнэ. Амгалан тайбан байдалаа сахия, хүндэтэ нютагаархиднай!

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Таряа хуряалга-93

ДОЛООН ХОНОГОЙ ТУРШАДА

РЕСПУБЛИКЫН РАЙОНУУДТА ТАРЯАЛАНГАЙ, ХАРТААБХЫН, ОВОЩОЙ УРГАСЫН ХЭР ХУРЯАГДАhАН ТУХАЙ
1993 оной октябрийн 11-нэй мэдээн
(процентээр)

Районууд	Таряанай хадагдаhаниинь	Тэрэнhээ хуряагдаhаниинь	Гектар бүрнин ургаса (центнерээр)	Хартаабха хуряагдаhаниинь	Гектар бүрнин ургаса (центнерээр)	Овощой суглуулагдаhаниинь	Гектар бүрнин ургаса (центнерээр)
Загарайн	111	93	8,3	176	35,4	60	175,3
Кабанскын	100	95	8,4	285	105,4	45	393,5
Хурамхаанай	99	100	5,7	214	43,6	50	150,0
Тарбагатайн	92	100	10,7	98	64,6	48	240,3
Мухар-Шэбэрэй	91	94	10,4	99	113,3	69	59,2
Хэжэнгын	90	99	9,9	—	—	100	200,0
Хорины	85	98	12,7	—	—	25	5,0
Прибайкалийн	84	100	9,1	94	73,5	—	—
Бэшүүрэй	83	100	13,1	97	68,4	82	74,4
Хяагтын	83	93	15,2	100	44,3	71	65,0
Захаминай	82	92	15,6	100	24,2	100	215,0
Түнхэнэй	78	93	12,7	99	84,3	95	120,8
Зэдын	77	76	12,3	118	37,4	500	91,0
Ивалгын	73	97	6,5	98	60,4	41	101,8
Яруунын	69	89	11,0	100	122,4	80	180,7
Хойто-Байгалай	47	100	7,2	133	70,7	58	34,0
Сэлэнгын	42	64	8,6	142	7,0	30	34,6
Баргажанай	41	100	9,9	61	51,4	29	111,2
Республика бүхыдөө	81	93	11,2	118	76,0	60	141,5

Үнэрhэн недели соо республикын олохон районуудта сагай уларин яhала тогтууритай байжа, таряа хуряалгада hайнаар нүлөөлбэ. Энэ үе соо бүхыдоо 40573 гектарай ургаса сабшагдажа унагаагаад, 50457 гектар талмай дээрэхи ургасань хадагдан сохигдоо. Иигэжэ бүхыдоо хадагдан хуряагдаха талмайн 81 процентнь сабшагдажа унагаагдаhан болоно. 47297 гектарай ургаса хуряагдахань үшөө үлэнхэй. Нарата сэлмэг үдэрнүүдэй тогтобол, недели соо сүм хуряагдаха жэшээтэй. Зүгөөр... Тэрээн тушаа доро тогтохобди.

Загарайн, Кабанскын районуудай ажахынуud хуряагдаха талмайнгаа ургасыень сүм сабшажа, баал болгобо, тэрэнэйнгээ 93—95 процентыень хадажа сохибо. Бэшүүрэй, Прибайкалийн, Тарбагатайн районуудта баал болгогдоhон таряаниинь сүм сохигдожо абтанхай.

Таряа хуряалгаяа хахадлаагүй районууд үшөол олон бин. Жэшээлхэдэ, Сэлэнгын районой колхоз, совхозууд хуряагдаха бүхы талмайнгаа минл 42, Баргажанай район—41, Хойто-Байгалай район—47, Яруунын районой ажахынуud 69 процентыень сабшажа, баал болгоо, сэхэ хуряагаа. Эдэ ажахынуудта хэхэ ажалынь үшөо ехэ. Тиимэhээ үлэгшэ талмайнууд дээрэхи ороohо таряагаа хуу хадажа абахын тула нэмэлтэ хэмжээнүүдые хараалха шухалада тоолгодоно.

Мүнөө жэлдэ таряанай ургаса нёдондоhойхидо орходоо доошоо байна. Харин Бэшүүрэй, Зэдын, Захаминай, Хяагтын районууд байгша ондо яhала баян, тогтууритай ургаса хуряана.

Хартаабха малтаха хүдэлмэриин дүүрэнхэйшье hаань, ган гасуурта дайрагдаhан полинуудай ургаса үнэрhэн долоон хоног соо багасага абтаба. Тодорхойлон хэлэбэл, энэ үе соо 388 гектарай ургаса малтагдаа. Бэшүүрэй, Зэдын, Кабанскын болон бусад районуудай колхоз, совхозуудта энэ хүдэлмэри эрхилэгдэhэн байна.

Огородой эдеэ хуряаха ажал hанаhанда үшөо хүрэнэгүй. Бүхыдоо абтаха ёнотой 820 гектарай оройдоол 498 гектар дээрэхи ургасань хуряагдаа. Овощ суглуулха хүдэлмэрээ түргэсхэhэн районуудай тоодо: Зэдын, Хэжэнгын, Захаминай районууд оролсоно. Огородой эдеэ эргэл ехээр тарижа ургуулдаг Загарайн районой 309 гектар талмайн 186 гектарай ургасань суглуулагдан абтаа, Ивалгын, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Тарбагатайн районуудай ажахынуудта хуряагдаха үшөо ехэ талмайн ургасань үлэнхэй.

Неделиин хугасаа соо намарай паар, сэбэр паар эдуурилхэ ажал баhал биратай ябуулагдабагүй. Долоон хоногой туршада бүхыдоо 7882 гектар намарай паар хахалагдаа. Захаминай, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Тарбагатайн районуудай ажахынуудта хуряагдаха үшөо ехэ талмайн ургасань үлэнхэй.

Долоон хоногой туршада хүдөөгэй таряалан, полинуud дээрэ яhала юумэнэй хэгдэбэшье, хуряаха ургаса нилээд ехэ үлэнхэй. Тиимэhээ саhанай орошоогүйдэнь, тэдэнээ сүм суглуулжа абаха гээшэ хүн бүхэнэй мүнөөдэрэй нангин уялга болоно.

Редакцийн-социально-экономическа таhаг.

Ажалаараа суурхагшадай нэгэн

Асагад тосхонhоо холо бэшэ, Хотоюр гэжэ заахан hууринда Эрхирэгэй совхоз байхада, аймаг, республика соогоо суутай Хотогорой hү haалинин фермэ оршодог байhан юм.

Тус фермэ 80-яад онуудаар үнеэн бүрнhөо дунда зэргээр 2500—2800 килограмм hү haадаг байгаа.

Тэрэ үедэ Бутидма Цыдыповна Дондукова эсэнэ сусашагүйгөөр ажаллажа, бултанда жэшээ харуулдаг бэлэй.

Бутидма Цыдыповна 17 hаhаhаа haалишанаар ажаллажа эхилhэн, Хотогор hууринай хажуудахи Сагаан хадын үбэртэ түрэhэн түүхэтэй. Түрүү haалишал 1986 онhоо 1990 он болотор аймаг соогоо haалишадай дунда чемпионой нэрэ зэргые зүүжэ ябаа. Юуб гэхэдэ, эдэ жэлнүүдтэ нүхэр Дондукова үнеэн бүхэнhөө 3000 килограммhаа дээшээ hү haадаг байгаа. Тэрэнэй жэшээгээр залуу haалишад Дарима Дармаева, Эржена Дабаева, Вера Бадмаева тус тустаа 2800 килограмм хүрэтэр hү haажа, нютаг нугадаа суурхадаг, магтуулдаг hэн.

Бутидма Цыдыповна 5 үхибүүдые хани нүхэр Матвей Падиевтайгаа хүмүүжүүлжэ. Эдэ үдэрнүүдтэ Бутидма Цыдыповна Дондуковада буряадаараа 50 наhа гүйсэхэнь. Ажалай Улаан Тугай, Октябрийн Революцийн орденуудтай Бутидма Цыдыповна урданай Эрхирэгэй совхозой үлөө haань, ямаршье hайхаhаар, гоёор hайндэроо тэмдэглэхэ байгаа гээшэб! Теэд мүнөө колхоз, совхозуудай хосорные шаналмаар. Иимэрхүү ушарнууд бэшэшье нютагуудаар үзэгдэнэ ха юм. 30 жэл соо таhалгаряагүй наранай туяагаар ажалаа эхилдэг, орьёлсоо бусалка байдаг хүдэлмэрнин шатые толгойлhон Бутидма Цыдыповна Дондуковада энэ бэлэн бэшэ ажабайдалда элүүр энхые хүсөөд, түрэhэн үдэрөөрнь амаршалаа!

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б. Ц. Дондукова.

В. БАТОРОВ.

С. ШАХРАЙН ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

Россин нэгэдэлэй ба эблэрэлгын партние эмхидхэн байгуулгын конференци үнэрhэн амаралтын үдэрнүүдтэ үнэргэгдоо hэн. Энэ парти «Выбор России» гэhэн бүлэглэлдэ орохо юм. Республикануудай, хизаарнуудай, областьнуудай эмхи зургаануud тэрэнэй үндэhэ hууринь болохо, Москвагай политигууд үсөөн байха юм гэжэ Москвада үнэргэгдэhэн пресс-конференци дээрэ Россин Федерацийн вице-премьер Сергей Шахрай мэдээсэ.

Тус партние байгуулха үүсхэл гаргагшадай нэгэниинь болохо С. Шахрай Гүрэнэй Дүүмэдэ hунгагдаха зүбшөөлөө үгэхэ hанаатай. Министрнүүдэй кабинедтэ хүдэлжэ байhан хүн депутадай майдадтай байжа болохогүй гэhэн правительствын зарим гэшүүдэй hанамжые тэрэ буруушаана.

НТАР—ТАСС.

РОССИН ФЕДЕРАЦИЙН ПРЕЗИДЕНТЫН ЗАРЛИГ

РОССИИ ФЕДЕРАЦИЙН ФЕДЕРАЛЬНА СУГЛААНАЙ ФЕДЕРАЦИЙН СОВЕДЭЙ hУНГАЛТА ТУХАЙ

Россин Федерацийн засагай түлөөлэлгэтэ зургаануудые ба нютагуудай өөhэдөө өөhэдыгөө хүтэлбэрилхэ зургаануудые ондоо болголготой дашарамдуулан, Россин Федерацийн Федеральна Суглаанда — парламентда Россин Федерацийн байгууламжануудай түлөөлэлгые тогтоохо зорилготойгоор, мүн шэлжэн оролгын үедэ засагай түлөөлэлгэтэ зургаануud тухай дүримтэй зохилдуулан, иигэжэ тогтоохомни:

1. Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Федерацийн Советэй hунгалтые 1993 оной декабрийн 12-то томилхо.

2. 1993 ондо Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Федерацийн Советэй депутадуудай hунгалта тухай дүримые баталха.

3. 1993 ондо Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ hунгалта үнэргэхэ. Түбэй hунгуулийн комиссие 1993 ондо Федерацийн Советэй ба Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ hунгалта үнэргэхэ талаар Түбэй hунгуулийн комисси болгон хубилгаха.

4. Федерацийн Советэ ба Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ hунгалта үнэргэхын тулада hунгуулийн нинтэ участогууд ба участковэ hунгуулийн комиссинууд байгуулагдаха гээд тогтоохо.

5. Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Федерацийн Советэ hунгалта үнэргэлгэтэй холбоотой гаргашанууд Россин Федерацийн республиканска бюджедэй мүнгэн зоориноо абтаха.

Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Федерацийн Советэ hунгалта үнэргэхэдэ хэрэгтэй мүнгэн зоори саг болзортонь хүбаарилха тухай асуудалые Россин Федерацийн Министрнүүдэй Совет — Правительство шидхэхэ.

Россин Федерацийн Президент Б. ЕЛЬЦИН.

Москва, Кремль
1993 оной октябрийн 11.

НТАР-ТАСС hүүлэй мэдээсэл

КАНДИДАДУУДАА НЭРЛЭБЭ

МОСКВА. Нинтын-политическэ «Выбор России» бүлэглэлэй эмхидхэлэй съездын делегадууд энэ бүлэглэлhоо Гүрэнэй Дүүмын кандидадуудые тодорхойлоо hэн. 14 хүнhоо бүридэhэн нинтэ федеральна списогтэ нэгэдэхи вице-премьернүүд Егор Гайдар болон Владимир Шумейко, Россин Федерацийн хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министр Элла Панфилова гэгшэдтүрүүшын hуури эзэлhэн байгаа. Сергей Ковалев, Анатолий Чубайс, Андрей Козырев, Борис Федоров, Дмитрий Волкогонов, Сергей Филатов, Юрий Черниченко, Алексей Емельянов, Федор Филиппов, Михаил Болторанин болон Павел Бунич гэгшэд списогтэ баhал оруулагдаа hэн. Эдэ 14 кандидадуудhаа гадна, тус списогтэ табан хүн оруулдаха ёнотой. Егор Гайдар өөрөө тэдэнэй нэрэнүүдые тодорхойлхо юм. Эдэ политическэ ба нинтын ажал ябуулагшад hунгуулийн кампание эмхидхэлгэдэ эмхитэйгээр хабаадаха юм.

ПРАВИТЕЛЬСТВАНУУД ХООРОНДЫН ЗҮБЛӨӨН

Каспийн далайе бодомжотой зүбөөр хэрэглэхэ асуудалнуудаар правительствануud хоорондын зүблөөн Астраханьда үнэргэгдөө hэн.

Каспийн далайн оршондохи дайдые ба байгаалиинь баялигуудые хамгаалха, далайда ажамидардаг амитадые үсхэбэрилхэ ба зүбөөр хэрэглэхэ, дүрбэн гүрэнэй экономическа аша туhые хараада абан, Каспийн далайн минеральна нөөсэнүүдые шэнжэлхэ, байгаали хамгаалха эрилтэнүүдые хараада абан, суднануудай ябаха замуудые тодорхойлхо асуудалнуудаар эдэ гүрэнүүдэй хамтын ажал ябуулгын гол шэглэлнүүд хараалагдаа hэн. Эдэ шэглэлнүүдээр хамтын ажал ябуулгые түсэблэхэ зорилготойгоор гүрэнүүдэй делегацинууд хүдэлмэриин бүлэг байгуулаа hэн.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ

2-дохи нюурта. «Дорнэ зүгрүү үүдэ нээхэдээ, баруунайхияа хаажа болохогүй» — дүхэриг шэрээгэй дэргэдэ болоhон хөорэлдөөнэй хоёрдохи хуби; «Мал ажалай байдал ямар бэ?» — хүдөө ажахын шэнжэлэл;

3-дахи нюурта. Уран зохёолой хуудаhан» — залуу уран зохёолшодой мүнөөдэр нэгдэхэ республиканска конференцидэ зорюулагдана.

4-дахи нюурта. «Үнэрhэн сагай суурянууд» — Л. Н. Ачитуевай хоорөөс Д. Дэлгэрэй бэшэжэ абаба. Хориhоо мэдээсэлнүүд. Номой таг.

ДОРНО ЗҮГ РУУ ҮҮДЭ НЭЭХЭДЭЭ, БАРУУНАЙХИЯА ХААЖА БОЛОХОГҮЙ

«Международная жизнь» журнал, 1993 он №№ 5-6

(Үргэлжэлэл. Эхиннинь октябрини 16-най номерто).

В. В. МАНТАТОВ. Минии бодомжоор, арад хадаа социально-политическэ ойлгосо болоно. Тинмэһээ эндэ ажаһуудаг хүнүүдые һанал бодолой талаар. Энэ мэтэ эгсээр зүришэлдүүлхэгүй байнаб. Соёлнуудай хоорондоо харилсаһанай эсэстэ сэдьхэл бодолой ямаршьеб байгууламжа бүридлэжэ байнхай, хэр үгһаа эндэхи зоной элинсэгүүдэй досоогоо хадагалжа ябаһан сэдьхэл бодолой заншалнуудые, замбуулин сансарын һүлдэ удхые, али бүри Бурханай һүлдэ удхые энэ нютагай оршондо мүнөө ажаһуудаг бүхы хүнүүдэй хуряажа абахань шухала.

Т. М. МИХАЙЛОВ. 1917 оной хубисхал хүрэтэр «Буряад орон» гэһэн геополитическэ ойлгосо үгы байгаа юм. 1917 оной һүүлээр гол түлөб монгол суперэтностэ (түрэл угсаатанай бүлэгтэ) ородог Буряадай автономито областнууд эмхидхэгдээ юм. Тиимэ болохолоороо Россин бүридэлдэ гурбан зуун жэлэй туршада байһанай нэгэ дүнгынь гэбэл, шэнэ этносэй гэхэ гү, али этносоциальна нэгэдэлэй бии болоһон ушарые нэрлэлтэй. Буряад соёл, буряад хэлэн, буряад мэдэрэл имагтал Россин гүрэнэй бүридэлдэ тодорон мүндэлөө бшуу. Тэрээнһээ урид Түб Азиин гү, али нинтэ монгол соёл байгаа. Энэл соёл шэнэ эрхэ байдалда христос, буддын шажануудай нүлөөн доро удха шанараараа хубилжа, хүгжэжэ, буряад соёл гэжэ нэрлэгдээ юм. XIX зуун жэлэй эсэстэ, минии һанамжаар, өөнэдынгөө үндэһэн буряад соёлтой, өөнэдынгөө үндэһэн мэдэрэлтэй арад боложо, буряадуud тодороо һэн. Энээниие арсахань таагүй.

Захиргаанай талаар хоёр территориодо хубаарһан эрхэ байдалда, христос, буддын шажануудай нүлөөн доро, тэрэ сагай социально-экономическа эрхэ байдалда обог угсаатанай, соёлой хүгжэлтэ хоёр шэглэлээр хубаараа: баруун буряадай христос шэглэл болон Байгалай үмэнэхи буддын шажанай шэглэл. Тиин буряадуудай хоёр хуби боложо таһарһан ябадал гол түлөб христос, буддын шажангуудай нүлөөнһөө үндэһэтэй, нүгөө талаһаа — байгаалиин, социальна, захиргаанай онсо илгаануud нүлөөлөө. Харин совет үедэ буряадуud жэгдэрэн нэгдэжэ захалаа һэн. Энэ ябадал тон эршэтэйгээр хүгжэжэ байһан юм. Гэбэшье 1937 ондо республикын гурбан хуби боложо хубаагдаһанай һүүлээр ондоо шэглэлтэй үйлэ ябадалнуud хүгжэжэ захалаа. Мүнөөдэрэй байдалаар Буряад Республика арадые батадхан нэгэдүүлдэг түб болонхой гэжэ сэхэ хэлэхэ байнаб. Шэтын, Эрхүүгэй области болгоо болотор нэгэн бүхэлэй буряад арад үшөө бүрилдөөгүй зандаа. Һүүлэй үедэ нимэ бодол досоомни улам батаар орожо байнхай. Тодорхойлбол, хоёр нацит бии — Европын психологидо тэгүүлдэг баруун буряадуud, Азиин цивилизацида хабаатай зүүн буряадуud. Хэлэн тухай хэлэхэ болоо һаа, хэлэ байгуулгын талаар яһалал һайн хубилалтануud 20-өөд онуудаар боложо байһан юм. Нютаг хэлэнэйгээ горитой илгаатайшье һаань, баруун буряадуud зүүн буряадуудайнгаа хэлэ, Хорини, Сэлэнгын нютагай хэлэнүүдые амжалтатайгаар шудалжа байгаа. Шүлэгшэд, уран зохёолшод бии болоо. Хэлэнэй үнэхөөрөө хүдэлжэ эхилһэниие харуулһан гэршэ энэл бшуу. Тоод 30-аад онуud ерэжэ, хэлэн мартагдаа. Мүнөө тэрэниие һэргээхэ һанаатайбди. Хэрэгтэйл һаа, хэлэн амиды. Мүнөөдэр теод хэлэн хэрэгтэй гү? Үйлэ хэрэг яруулаад, алдуу гарганагүй гүбди? Үхибүүдэйнай түрэл хэлэнэй ород болошоод байхадань, буряад хэлэ тэдэнэртэ хүсөөрөө зүүлээд, яаранагүй гүбди? Буряад хэлэн байха ёнотой. Арсанагүйб. Зүгөөр хэлэ хэрэглэлгэ гээшэ тад ондоо юумэн ха юм. Буряад хэлэмнай эрдэмэй, үйлэдбэриинлитературын, компьютернүүдэй хэлэн болохо гэжэ би огто этигэнэгүйб. Тэрэл зуура ажаһуудалай, уран һайханай литературын, фольклорой хэлэн зандаа үлэхэ зэргэтэй юм ааб даа. Эндэ ямар нэгэ хубилалта, бодомжогүй хандаса гаргажа болохогүй. Зүүн зүг тээшэ ошоһон харгы дээрэхи үүдэмни гээд ойлгохо зуураа Европо руу хандаһан сонхо тухайгаа бү мартамал даа. Үгы һаа залуу үетэндэ хохидол ушаруулхабди, энээниемнай тэдэнэр хүлисэхэгүй.

Ю. Б. РАНДАЛОВ. Буряад ороной һүүлшын турнюо болотор нэгэн бүхэлэй буряад арад үшөө бүрилдөөгүй зандаа. Һүүлэй үедэ нимэ бодол досоомни улам батаар орожо байнхай. Тодорхойлбол, хоёр нацит бии — Европын психологидо тэгүүлдэг баруун буряадуud, Азиин цивилизацида хабаатай зүүн буряадуud. Хэлэн тухай хэлэхэ болоо һаа, хэлэ байгуулгын талаар яһалал һайн хубилалтануud 20-өөд онуудаар боложо байһан юм. Нютаг хэлэнэйгээ горитой илгаатайшье һаань, баруун буряадуud зүүн буряадуудайнгаа хэлэ, Хорини, Сэлэнгын нютагай хэлэнүүдые амжалтатайгаар шудалжа байгаа. Шүлэгшэд, уран зохёолшод бии болоо. Хэлэнэй үнэхөөрөө хүдэлжэ эхилһэниие харуулһан гэршэ энэл бшуу. Тоод 30-аад онуud ерэжэ, хэлэн мартагдаа. Мүнөө тэрэниие һэргээхэ һанаатайбди. Хэрэгтэйл һаа, хэлэн амиды. Мүнөөдэр теод хэлэн хэрэгтэй гү? Үйлэ хэрэг яруулаад, алдуу гарганагүй гүбди? Үхибүүдэйнай түрэл хэлэнэй ород болошоод байхадань, буряад хэлэ тэдэнэртэ хүсөөрөө зүүлээд, яаранагүй гүбди? Буряад хэлэн байха ёнотой. Арсанагүйб. Зүгөөр хэлэ хэрэглэлгэ гээшэ тад ондоо юумэн ха юм. Буряад хэлэмнай эрдэмэй, үйлэдбэриинлитературын, компьютернүүдэй хэлэн болохо гэжэ би огто этигэнэгүйб. Тэрэл зуура ажаһуудалай, уран һайханай литературын, фольклорой хэлэн зандаа үлэхэ зэргэтэй юм ааб даа. Эндэ ямар нэгэ хубилалта, бодомжогүй хандаса гаргажа болохогүй. Зүүн зүг тээшэ ошоһон харгы дээрэхи үүдэмни гээд ойлгохо зуураа Европо руу хандаһан сонхо тухайгаа бү мартамал даа. Үгы һаа залуу үетэндэ хохидол ушаруулхабди, энээниемнай тэдэнэр хүлисэхэгүй.

Ю. Б. РАНДАЛОВ. Буряад ороной һүүлшын туршадахь түүхын бүхы хүгжэлтые сүм буруушааха, мүушалха ябадалһаа бидэ арсаха ёнотойбди. Зүб, индустриализаци, урбанизаци (хотонуудай бүлмоугаар ургалта) интеграци (илгаануудые усадхан нэгэдэлгэ) — һүүлшын үзэгдэлые бидэ һая болотор манай нинтын ажабайдалай интернационализаци гэжэ нэрлэдэг һэмди — эдэ үзэгдэлнүүд хэлэ хэдэн хангалтагүй хойшолонгуудые асараа. Теэд индустриализацин, урбанизацин түбэгүүд, тэрээнтэй холбоотой бүхы үзэгдэлнүүд — бүхы дэлхэйн түбэг бэрхэшээл ха юм. Арад бүхэн, олон, үсөөн гү, дэлхэйн ямар хубида ажаһуудаһанһаа дулдыдангүй, бүхэдэлхэйн эдэ бэрхэшээл түгэ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКА

Буряадуud — соёлой түүхын баян ёно заншалнуудтай хэр угһаа байгаалитай нягта холбоотойгоор амидардаг байһан эртэ урдын арад болоно.

Буряад орон — дарамал баялигаа мүнөөдөө нээлгэгдүй хизаар болоно. Тэрэнэй газар дайдада Менделеевэй табл)ца үргэлжэдөө шахуу бүриднүүлэгдэхэ. Тэрэ тоодо алтан, алмазуud, вольфрам, молибден, кварцидуud, нүүрһэн, графит, мрамор гэхэ мэтэшэлэн.

Буряад орон — дэлхэйн эрдэмэй зэндэмэни Байгал болоно. Агуусхэ далайн гурбанай хоёр хуби тэрэнэй дэбисхэр дээрэ оршодог. Алдар суута Баргажанай трактын үзэсхэлэнгүүд — Агуусхэ далайе зубшаһан харгынуud, оршсн тойронхи хадануud — Европын Альпадахи үзэсхэлэнгүүдһээ дутуугүй.

АРГА ОЛДОХОЛ БАЙНА

Тарбагатайн аймагай таряашадай ажахынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд ажахынгаа зоной аша туһада шэглүүлэгдэһэн нилээн ехэ ажал бэелүүлдэг. Жэшээлхэдэ, эндэ өёдолой цех ашаг үрэтэйгөөр худэлнэ. Нютагай зон аймагай хангалгын албанай һалажа һандархада, пальто, самса, костюм гэхэ мэтые ооуулхын тула хото ошоожо зобохоёо болинхой. Нютагайнь өёдолой мастерскойдо хүүртигүүд болон үбэлэй пальтонуудые, хүүгэдэй хубсаһа, зунайшье нимгэн хубсаха оёдог юм, Гадна түлбэриньшье ехэ үнэтэй бэшэ.

Хирпиисэ хэдэг багахан цех Ехэ-Куналейһээ холо бэшэ ой соо оршодог. Г. Ф. Ковалев хэдэн жэлэй туршада энэ цехые хүтэлбэрилнэ. С. Солодухин, П. Болонев, А. Васильев, Н. Дорофеев гэгшэд байгша оной зун 100 мянган хирпиисэ гаргаа.

Нютагай зондо хирпиисээ үнэгүйгөөр худалдана — хирпиисэ бүхэнэй түлөө 9 тухэриг 60 мүнгэ эридэг байна.

С. ВАСИЛЬЕВ.

«ЕХЭЛ ШАХАРДУУ ДАА»

Зэдын аймагай агропромышленна үйлэдбэриин мал ажалай кооператив эмхидхэгдэһээр хэдэн жэл болоо. Дүц хамта 70 хүн эндэ худэлдэг. Тус кооперативта хоногой туршада 18 ажахыһаа 15—16 тонно сагаан эдеэн тушаагдана.

Предприятиин худэлмэришэд, мэргэжэлтэд сүүдхын 16 тонно һу буйлуулжа, зоохэй, ээзгэй, тоһо, тараг гаргажа, худалдаа наймаанда эльгээнэ.

— Тоһоной заводнай һаянай гүрэнэй мал ажалай кооператив болгогдоод байна. Коммерческэ магазинуудта сагаан эдеэнэй зүйлнүүдые өльгээхын хажуутаар, өөнэдоо худалдадаг болонхойбди. Жэшээлхэдэ, тусхай автомашинаар зоохэ, үдэртөө 400—500 килограмм һу наймаалнабди. Нэгэ литр һүн 110 түхэригтэ юм.

Урдандаа тоһоной заводто 40 тонно һүн эльгээгдэдэг, тинхэдэ 85 процентнь городто тушаагдадаг һэн. Мүнөө Улаан-Удэдэ һу абахаяа болиһоор үнинэй. Холодильнигтамнай 60 тонно тоһон худалдаанда оруулагдаагүй байна. Ехэл шахардуу даа, — гэжэ гүрэнэй мал ажалай кооперативай технолог Галина Ефимовна Шапхаева ахамад экономист Людмила Филипповна Зайцева хоёр хөөрөө бэлэй.

Дүй дүршэлтэй мастернуud, Татьяна Ивановна Шадрина, Ольга Ивановна Голива гэгшэд гурбан жэлэй саана Улаан-Удын мяха-һүнэй техникум дүүргэһэн һамтартай. Экономист Людмила Филипповна Зайцева 22 жэл соо худэлнэ. Предприятиин үнинэй худэлмэришэд Л. С. Парашютина, В. З. Солоницына, Т. Н. Вторушина, З. А. Шорохова гэгшэд эбтэй эстэйгээр ажаллана.

С. БАЛДУЕВ.

ЗУРАГУUD ДЭЭРЭ: кооперативай худэлмэришэд Л. С. Парашютина (зүүн гарһаа), В. З. Солоницына, З. А. Шорохова; аппаратчица Татьяна Вторушина; мастер Татьяна Шадрина.

Авторай фото.

МАЛ АЖАЛАЙ БАЙДАЛ ЯМАР БЭ?

Дэлгүүрэй экономикын харилсаан худөө ажахын һалбарида һүүлэй үедэ ехэ нүлөө үзүүлжэ байнхай. Бүхы юумэнэй сэнгүүдэй һүла табигдахадань, промышленна продукцийн үнэ сэнгэй дээшээ болоходонь, энэ һалбаринн хүгжэлтэнь хараа баһса зогсоод орхибо. «Колхоз, совхозуудые хубилган шэнэдхэхэ» тухай Россин правительствын абаһан тогтоол худөө ажахыда һандарал, бутарал асараа. Худөө ажахын продукцийн үнэ сэн энэ сагай эрилтэдэ ороёдоошье хүрэнэгүй. Һу, мяха, үндэгэ, нооһо - худалдажа абаха сэн үшөөл доогуур байнаар. Нимэ бэрхэтэй байдалда оороһон колхоз, совхозуудай, таряашадай ажахынуудай эблэлнүүдэй, нэгэдэлнүүдэй, кооперативуудай, хамтаралнуудай адуу-һа малаа саашадань хүгжөөхэ арга шадалынь һалаба гэжэ баһал ойлгосотой болоно.

Энэ жэлэй үнгэрһэн юһэн һарын байдал ямаршуу гээд хараад үзэхэдэ, мал ажалда биратай дүн түйлагдабагүй. Обэртэ бодо малай тоо толгой 21 процентээр, тэрэ тоодо үнеэд 15, гахай 31, хонид 24 процентээр хороогдоһон байна. Баунтын, Хурамхаанай, Хойто-Байгалай, Захааминай районуud илангаала үхэрнүүдээ, Ивалгын, Хэжэнгын, Хлагтын, Хурамхаанай болон бусад районуud хонидоо, Хурамхаанай, Загарайн, Бэшүүрэй районуud гахайнуудаа олоор үсөөлөө. Хэды хүндэ хүшэр сагай тохёолдоошье, арга хургаяа бэдэржэ, байһан малаа үсөөрүүлэнгүй, ондо оруулха гэжэ оролдожо байһан районуud баһал бии. Тэдэнэй тоодо Захааминай район гахайнуудайнгаа тоое нёдондонойхидо орходоо 39 процентээр, Хорнин районһоо бэшэ шубуу үсхэбэрилдэг бусад районуud шубуудаа, Прибайкалиин район адуу мориндоо 1 процентээр олошоруулба.

Байгша ондо нинтын малай гарзалха ушар нилээд олошорһон байна. Үнгэрһэн гурбан квартал соо нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, үхэр 5328 толгойгоор, гахай 297, хонид 9417, морид 572 толгойгоор олоор гарзалаа.

Эмэ малые отондо оруулжа, ерэхэ жэлдэ түл түрэсэ олоор абажа, һүрэгөө олошоруулха ябадал баһал биратүй. Үнгэрһэн жэлэй энэ үедэ республика дотор бүхыдөө 75983 толгой үнеэн болон эмэ хашараг үрэжүүлэгдэһэн һаань, мүнөө жэлдэ тэрэнь миил 58472 толгойдо хүрэгдөө. Искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэри энэ жэлдэ баһал хангалтагүйгөөр эрхилэгдэнэ. Эхэ хонидые, эмэ зуһагуудые үрэжүүлхэ хэрэгтэй хараад үзэхэдэ, байгша ондо 1992 онойхиһоо 127845 толгой үсөөн хонид отондо оруулагдаба.

Ажалаа нимээр эрхилжэ байхадаа, түл турэсэ хаанаһаа олоор абтахаб гэжэ энэ мэдээн соohоо баһал эли байна. Жэлэй эхиннёэ хойшо абтаһан түл нёдондо жэлэйхиннёэ тугал аяар 25, поршоонхо 24, хурьгад 24, унагад 12 процентээр үсөөн абтаад, түлжүүлэгдэжэ байна. Энэнь эмэ мал бүридэ тоолоходо, 49 тугал, 725 поршоонхо, 54 хурьган, 44 унаган абтаһан болоно. Эдэ тоо, баримтануудаар сэгнэлтэ үгэбэл, колхоз, совхозуудай, таряашадай ажахынуудай эмэ мал дээрэ тодорхой хүдэлмэри ябуулхаяа болиһыень гэршэлжэ үгэнэ.

Гансашье эндэ дутагдалтай байна бэшэбди, мүн мал ажалай продукци үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ дутуу дунданууд, шиидхэгдээгүй асуудалнуud бии гэһэн тоошолол хэхээр. Тусхайлбал, 1993 оной үнгэрһэн юһэн һара соо 238592 центнер мяхан, энэнь нёдондонойхиһоо 22 процентээр бага продукци үйлэдбэрилэгдэн абтаа. Ахын, Баунтын, Хэжэнгын, Загарайн, Хойто-Байгалай районуудай ажахынуудай малаа үсөөлжэ, үхэрнүүдээ, хонидоо, адуу моридоо олоор мяханай комбинадта тушаажа байһаниинь халагламаар. Һүн дээрэ абаад харабал, биратай үрэ дүн түйлагдабагүй. Январь-сентябрь һарануудай туршада бүхыдөө 726309 центнер һүн һаагдаа. Энэнь 1992 онойхиһоо 20 процентээр бага болоно. Республикын бүхы районуud энэ хугасаа соо һү һаалина эрид доошолуулба. Баунтын, Ахын, Хурамхаанай, Яруунын, Загарайн районуud энэ талаар ехэл «урдалхуу». Үнеэн бүриһоо дунда зэргээр 1101 килограмм һүн һаагдаба. Республикын энэ үрэ дүнһоо доогуур һу һааһан районуудай тоод - Бэшүүрэй, Зэдын, Яруунын, Заааминай, Хэжэгын, Хяагтын болон бусад оролсоно.

Кабанскын, Загарайн районуудай шубуушад мүнөө жэлдэ үндэгэ үйлэдбэрилхэ талаа ехэл гээгдэлдэ оронхой. Мухар-Шэбэрэй районой шубуу үсхэбэрилдэг ажаһы мүнөө жэлдэ шубуудаа үгы хэжэ, энэ зүйлэй продукци үйлэдбэрилхэеэ болибо.

Хонидые үсхэбэрилжэ, нооһо үйлэдбэрилхэнь гарзатай болоо гэһэн шалтаган урдаа бариһан ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд һүүлэй жэлнүүдтэ энэ, һалбаридаа анхаралаа хандуулхаяа болижо байһаниинь эли. Тиимэһээ нооһо үйлэдбэрилгэ жэлнээ жэлдэ доошолжо байна. Нёдондо жэлдэ энэ үедэ 28385 центнер нооһоной хайшалагдаһан һаань, мүнөө жэлдэ 23495 центнер «сагаан алтан» абтаа.

Эндэ үгтэһэн тоо, баримтануудһаа тобшолол хэхэдэ, мал ажалдаа анхаралаа хандуулаагүй, үрэн үрэнөө тэдхэмжэлэй үгтөөгүй гээшэ һаань, энэ һалбарий һалажа, үндэһөөрөө үгы болохонь холо бэшэ үлэбэ.

Редакцийн социально-экономическа таһаг.

Һайн хүн тухай хөөрөөн

УРАН БАРИЛГАШАН, БЭРХЭ ХОНИШОН

Нютаг нуга бүридэ шуран бэрхэ, абьяас ехэтэй зон бии юм бээ. Гэбэшье би «Буряад үнэн» газетэдэ нютагайнгаа тусгаар бэрхэ хүн тухай бэшээд туршахам. Мухар-Шэбэрэй аймагай уужам сагаан Түгнэ голой хойморой Хушуун-Үзүүр һуурин соогоо мэдээжэ, шадабари ехэтэй модошо дархан Б. Б. Манибадаров тухай хоорэхэ гээ һэм даа.

Энэ хүмнай мүнөө далаад наһандаа дүтэлжэ ябана. 1926 ондо дунда шадалтай малша Будаев Манибадарай гэр бүлэдэ түрэһэн юм. 1931 ондо хамтын ажахын тогтожо байха үедэ Бадмажаб хубүүн ороёдоол 6-тайхан ябаа. Аба, эжыншээ ажалдаа гарахадань, ото дахасалдадаг һэн. Бадмажабай абын колхоздо хэгүй юумэн үгы һааб даа. Эжынь олон жэлдэ мал ажалда хүдэлөө. Илангаяа һаалишаараа удаан ажаллаа.

1941 ондо Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, Бадмажаб ороёдоол 15 хүрэжэ ябаа. Теэд багын һүбэлгэн үхибүүн һэн тула алишье ажалда дадан һураһан юм. Хэсүү бэрхэ дайнай үедэ хэзгүй ажалынь үгы бэлэй. Морёор газар хахалха, гар хажуураар үбһэ сабшахэ, эмдэрһэн, һандарһан хото хорёо, гэр бараа заһалсаха, барилсаха — нимэ ажал хэнээр лэ хүн болоо һэн.

1944 ондо Бадмажаб Манибадаров сэрэгэй албанда татагдаад, Шэтын авиационно училищида оруулагдаһан юм. Тэндээ зургаан һарын туршада авиатехникэй - мэргэжэл шудалһанай удаа Алас-Дурна зүг руу ябуулагдаһан байгаа. Приморнин хизаарта алба хэхэдээ, эмдэрһэн самолёдуудые заһабарилдаг һэн. 1945 оной август һарада Япон дайнда хабаадалсажа, сэрэгшын зам гаталһан юм. Һүүлээрнь һооргөө Шэтэ хото бусажа, авиационно училищиля дүүргөөд, аяар найман жэлэй туршада армиин албанда ябаа бэлэй.

1952 ондо гэртээ бусаа. Одоошье худөөдэ байдал тиихэдэ гайтайхан һэн даа. Колхозой правленин заабарлар Манибадаров нэгэ хэдэн нүхэдтэйгоо нютагтаа заһабарилга-барилгын аажал эхилһэн юм. Эбдэрһэн, һандарһан хото хорёо, гэр бараа гэхэшэлэн заһабарилжа, гүрөмтай болгодог, холын хониной байра, зуһалангуудые богони саг соо болбосон тухэлдэнь хүргэгшэ һэн.

Манай ажахые хүтэлбэрилхөөр тэрэ үедэ Г. В. Сибиданов засагай дээдын зургааануудһаа элыгээгдэһэн юм. Ерэн сасуу колхозой ажабайдалтай танилсаад, гахайн томо байра барижа, гахай баридаг болоё гэжэ дурадхаа бэлэй. «Шэнэ түрүүлэгшэ» нүхэр Сибиданов ехэл зүйтэй дурадхал оруулба, теэд гахайн байра бариха гээ һаа, модоор бэшэ, шулуу, шабар эли, цемент холижо, худхажа, тусхай материал буйлуулаад, бариха хэрэгтэй», — гэбэ.

— Теэд хэн зүрхэтэймнай нимэ байра бариха гээшэб? — гэжэ нэгэнэй ёттолходо, Бадмажаб Будаевич урдаһаань нигэжэ хэлээ һэн:

— Миниишье барихадам болохо, Харгаһатада нэгэ найн нүхэртэйб — Базар Бадмаевич Цыренов мүн. Үшөо гурбан хүнние үгэхэ бээт, табан хүн болоол һаа, ядалсахагүйбди даа.

Правленин гэшүүд энэ һанамжыень бүри мүнэн дэмжэбэ. Тиин табан хүнһөо барилгашадай бригада эмхидхэгдэһэн юм. Нүгөө гурбаниинь хэд бэ гэбэл, Санжа Цыденович Гармаев, Дагзама Дамбадугарова Дамбадугарова, Надежда Михайловна Омбоева мүн болоно. 1955 ондо гахайн байра барилгые эхилээд, жэл үнгэрхэзуud хамтаржа, нэгэ томо «Знамя Ленина» колхоз болоод, Хушуун-Үзүүртэ сугларааа гээшэ нэмди. Эндэ хэнэйшье тухайлхаар, һүргуули, клуб, ясли, магазин гэхэ, мэтэ үгы тооной байгаа гэжэ мэдээжэ. 1957 оной һүүл багаар Ц. С. Семенов колхозой түрүүлэгшэ болоһон юм.

— Энэ түб һуурида барилгын талаар байдал биратүй юм байна. Мүнгэ зооришье үгы. Республикын болон аймагай захиргаанай зүгһөо «Знамя Ленина» колхоздо хониной тоо толгой 60 мянганһаа доошо бэшэ болгохо даабаритай ерээ хүм. Яажа эдэ бүтэдые зохилдуулжа, барилгашье хэжэ, хониёошье олошоруулха гэгшэбибди? — гэжэ түрүүлэгшын һанамжаяа хубаалдахада, нютагайхид инэжэ дурадхаба:

— Үгы мүнгые хаанаһаа бии болгохобибди — бэрхэтэй асуудал. Нэгэ хэдэн үнһөо бригада эмхидхэжэ, ойһоо модо зөөжэ эхилээл. Колхоз түрүүлээр трудодень гуримаар түлөөд байна аабза. Уран нарин дархашуул манда олон. Хэд бэ гэбэл, Данзан Нагмитов, Сультим Чимитов барилгада прорабаар худэлхэ шадалтай, барилгын ямаршье, проект мэдэхэ. Тиихэдэ Бадмажаб Манибадаров, Даша Сангаев, Будажаб Дашиев, Ринчин Эрдынеев, Василий Нагмитов гэгшэд нарин шадабритай дархашуул байна.

Бригадир Бадмажаб Манибадаровай хүтэлбэри доро барилгашад гахайн байнэн хойно, намартаа дүүрэжэ тушаагаа бэлэй.

Анхандаа 10—12 айлһаа бүридэдэг байһан жэжэ колра барижа дүүргэгэд тушаагаа.

Цырен Семенович энэ хэлээшьень сүм дэмжэжэ, энэ хониниһоо 100 хурьга, хониин бүриһоо 3-һаа 5 килограмм хүрэтэр нооһо абдаг байнач гэжэ нютагай зон бултал мэдэхэ байна. Тусгаар бэрхэ хонишод ньи гэбэл, айдуугүй.

Бадмажабтан гурбан хубүүдтэй, нэгэ басагатай, бүтадаа айл бүлэ болоохой. Аша, эзэнэрнинь арба гаран боложо байна. Хоёрдахи хубүүгиннь Баир Бадмажанович абынгаа хаража байһан хонидые даажа абаад, гурбадахи жэлэйяла һайнаар харуулна.

Бадмажаб Будаевич ехэроо ажалай ехэл намтартай хүн гээшэ. Аяар табин хөр жэл ажаллаһан болоно. Дурдагдагша томо барилгануудыень харахада, хужаралаа, саярламаар даа. Хүн гээшэ газар дээрэ ооруулаһан тухайгаа нимэ дурасхаяа үлөөдэг гэжэ нанахада, оньгорхолтойшье.

Засагай дээдын зургааануудай шагналнуудта — гурэн түрын хайрада хүрэһыень дурдабал, нимэ: Ажалай Улаан Тугай, Ажалай Алдар Солиёт эрдэмнуud. Эсэгэ ороноо хамгаалгаа дайнда хабаадалсажа, бэтаршалга харуулһанай түлөө сэрэгшын Алдар Солиёт ашатын орден, «Гермэйн илаһанай түлөө», «Японтой илаһанай түлөө» медальнуud, «РСФСР-эй худөө ажахын худэлмэрилэгшэдэй социалис мүрысөөнэй отличник» гэһэн тэмдэг, мүн бусашье шагналнуud Б. В. Манибадаровай үргэн сэнжые шэмэглэдэг. «Буряад Республикын габьяата ажахан» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэгэнь дурдагдагүй гаража болохогүй.

Нимэ алдартай, ажалаа нүхэрэйнгөө аша габьяаень дурдахадаа, Бадмажаб Будаевичта үхи хүүгэдэ, аша гушанараа хаража, олон жэлдэ ажана түбшэн ажаһуухыень хүсэе.

З. ЗАМБАЛОВ,
ажалай ба дайнай ветеран.

Уран зохёолой хүүдэнэн

ЗАЛУУ УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ — 15-дахи РЕСПУБЛИКАНСКА КОНФЕРЕНЦИ МҮНӨӨДЭР УЛААН-ҮДЭДЭ ХҮДЭЛМЭРНЕЭ ЭХИЛХЭНЬ, ЗАЛУУ ПОЭДҮҮД, ПРОЗАИГУУД БУРЯАД БОЛОН ОРОД ХЭЛЭНҮҮД ДЭЭРЭ ЗОХЁОЛНУУДАА ЗҮБШЭН ХЭЛСҮҮЛЖЭ, АХА НҮХЭДЭЙНГӨӨ ҺУРГААЛ ҮГЭ СОНОСОХО БАЙНА.

ТҮРСҮҮГЭЭР ДҮҮРЭН ТҮҮБЭРИТЭЙ БАЙГ!

Залуу уран зохёолшодой [illegible] XV конференци хүндэрэ эхилхэнь. Мүнөөдэй [illegible] дундуур үеын олон зохёолшод нимэ конференциинүүдэ хэшээл гаража, литературна орёон намтартай. Нэг «Молодежь Бурятии» гаргаж Галина Раднаева түрүү оршол хэрэгтэй болоод, [illegible] басаган тухайдаа үгэ» бэшээ бэлэйб. VII конференциин хэшээл Галя гаражаа гэжэ тэрээн соогоо онцолон байгааб. Бэсдээ найзнаа ород басаган тэрэнинээ зуражархиһан байбш.

- Юундэ энээнинь зураабш? Аля минии үгэ һэжэг түрүү гү? — гэжэ эридээр [illegible] һэм.

- Галина Раднаевае залуу уран зохёолшодой конференцэй болгоо бэшэ ха юм [illegible]-гэбэ гээшэ тэрэм.

- Хэн болгоо юм? — гэжэ [illegible]рхобоб.

- Литературна институтай [illegible] заб даа,— гэжэ тэрэ баяр намда «ухаа зааба».

- Та шагнагтыншни. Түрэлхэн бэшиггүй хүнние ямар [illegible] конференци, ямаршье институт, ямаршье академи поддолгожо шададаггүй юм! [illegible] сэдьхэлдээ сэнэггэй, [illegible]ндаа талаантай. Һаань, [illegible]шуулай конференци тү[illegible]ншни ехэл хэшээл үгэдэг, [illegible] бэшээшэд аха зохёолой үнэтэй сэнтэй һургаал [illegible]даг юм. Тиимэ хадаа [illegible]шуулай конференциин [illegible] шанар угаа ехэ. Хэрбээ [illegible] Раднаева 'тэрэ конференцдэ хабаадаһан, байгаа Литературна институт ошоо [illegible] гү — үшөө мэдэгдээ [illegible] гэлээхэн зураһан үгэ[illegible] һөргэнь «амидыруулгы» — гэжэ үнөөхи басаган [illegible] изангарһамни, үгыем, [illegible]ан юм.

[illegible] талаар эдир бэшэгшэй республиканска слетэй [illegible]шадашье тон ехэ удха [illegible]тай байна бшуу даа. [illegible] Буряад Республикынь [illegible] зохёолшодой холбооной [illegible]нсультант болоод байна Рахмет Шоймарданов, литературна институт дүүрэгэйн Надежда Шагдурова гэгшэд [illegible] бэшэгшэдэй следой хүндүүлгэтэй хоёр юм. Гадна олон жэлдэ следой ажалтан яаб[illegible], мүнөө бэгшээ [illegible]ааг болоһон Елена Цыренжапова нимэ следой хэрэг[illegible] гараһанаа мартаагүй.

Тиихэдэ XV конференциин [illegible]жэ шүлэгүүдэй бүхэлэн [illegible] болоомоор зохёолнуудаа [illegible]йан Санжай-Ханда Дармаева (Захаамин), Дарима [illegible]ова (мүнөө литературна институтай һураа) гэгшэд баһал [illegible] бэшэгшэдэй республиканска следто хабаадаһан, [illegible].

Үшөө хэд конференциндэ зүбшэн хэлсүүлхэ зүйлнүүдые [illegible]б? «Улигаа» театрай ар[illegible] Саяан Жамбалов, Сэлэнгэ газетын редакторай орлогшо Солбон Аюшеев, Екатерина Шенхорова (Түнхэн) [illegible] шүлэгүүдээ аха нүхэ[illegible]нөө «сүүдэ» эльгээгээ.

Заанай зохёолнууд олошоо[illegible]даад, поэдүүдэ та[illegible]даһан байха. Тиимэнээ [illegible]ийн поэдүүд зүбшэн хэлсэ[illegible]ан үедэ хэнэй шүлэгүүд [illegible]ий юм гэжэ хэлэхээ до[illegible] дорео болдоо бээ. Гэбэшье [illegible]бүрад үнэндэ» 25 жэлдэ [illegible]лаха үедөө эдирхэн гү, [illegible] залуу зохёолшодой ормогсо[illegible], бэшэнэн, найдаһан зүйлүүдэй нилээн «зуураадаһан» [illegible] хадаа эды-еды ажаглаа[illegible] эндэ халта бэшэхэ гээ [illegible].

Энэл түрүүн залуушуулай [illegible] тухай бодомжо. Миниие [illegible] залуушуулай конфе[illegible] хабаадахана ерэхэ[illegible] [illegible] гү, аль студентнээ [illegible] һэмэн. Энэ бэшэгшэй республиканска следой [illegible] болоһон хойно һу[illegible] залуушуулай конфе[illegible] хабаадахаяа болоо[illegible] XIV конференциин хүндэ[illegible]дэ хабаадаһан юм.

[illegible]дэй үедэ наһалигайшаг [illegible], юрэөөл, гушанай-дүнэй [illegible] алхажа гараһан, [illegible]ралай юрьеэн соогуур [illegible], эдеэшэйн зон залуу зохёолшодой конференци[illegible] хабаадалаг болоихой. Энэ [illegible] Буряадта хабаатай бэ[illegible], хаа хаанагүй, түбэй ехэ [illegible]ндуудташье бахал һамбайгаа ургаһан зон залуу ураг[illegible] зохёолшодой тоодо ябадаг! Эдэ хадаа уе сагаймнай нэгэ [illegible] юм гээбэ даа.

Табан поэдэй дунда Дарима Райцанова эгээл залуунь хэбэргтэй. Москвада, Литературна институтда һуража ябахадаа, ородой болон Баруун Европын поэзиин хэшээл гарадаг, түрэлхи Буряад оронойгоо хүрьһэнөө таһарантаад байһаниинь шүлэгүүдһээнь эли харагдана. Олон шүлэг соонь ородоор бодомжолһон, ород маягтай мэдүүлэлнүүд дайралдана. Жэшээ болгон, дан мүушье бэшэ «Үдэшэндөө» гэһэн шүлэгыень хараа:

Улаан наран аажамаар
хадын саана ябашаба(?).
Уула хадануud аалихан
боро хараанда хушагдаба.
Үдэшэ нэтэрүүшэгээр(?)
уулын саанаһаа бултайгаад,
Үлгэн дэлхэй эбнээлнээр,
унтари байраяа түхеэрэбэ.

Буряад ёноор, нарен хадын саана ябашаба гэдэггүй, ородоо гэдэг шуу. «Үдэшэ нэтэрүүшэгээр уулын саанаһаа бултайгаад» гэхэдэнь, түрүүшээр ойлгожо ядалайб? Үдэшэндөө уулын саанаһаа юун бултайһан болоноб гэжэ тархяа нилээн тамалбаб. Тингэжэ байтараа, үдэшэ өөрөө уулын саанаһаа бултайгаа юм алтай гэжэ ухаалдяа болооб. Нарен бэшэ даа лэ, үдэшэ юундэ уулын саанаһаа бултайха болоо юм? Нарандай оромсоор, боро хараантай хамта үдэшэ, һүни «эрхэеэ» гартаа абадаг бэшэ гү?

Хабар айлшалан, дабаае
гаталжа(?),
Хонгёо хоолойгоор замаа
урялна.
Холын сроной баялиг
дурдажа,
Хүхюун дуургаа таладаа
дуулана.
Буурал сагаан эгэлнингээ
Мүльһэн зүрхыень
хайлуулжа,
Мүнгэн һиихэ, бэһэлигыень
Мүрэн болгожо
урдахуулна
(Хабарай айлшалалга).

Хабар тухай образноор бэшэһэн шүлэг. Үбэлэй сэн бүүг, саһа мүльһые хабар хайлуулжа, мүрэн болгожо урдахуулаа юм ааб даа. Энэ шүлэг уншахалаараа, арадай зохёолһон «Шандаганай дуун» һанаандам ороодхёо. Сагаан үлэтэй шандаган хөөрхы саһанай хайлахада, тон ехээр голхороо хаш даа:

Уулы уруу урдажа,
Унагаан дааганай
Ундан болохошни.
Хады уруу харьялжа,
Хашараг буруугай
Ундан болохошни
Голы уруу горхолжо,
Гунан дааганай
Ундан болохошни.

Арад зон гээшэ хэнһээмнайшье ехэ поэт байна ха юм даа. Тиимэнээ хэлэнэйнгээ баялигые, зохилдол тааралдаһыень шудалха гээ һаа, арадайнгаа аман зохёол суглуулха, шинжэлэх хэрэгтэйл даа.

Зай, дээрэ харуулагдаһан шүлэгтөө бусая. «Хабар айлшалан, дабаае гаталжа» гэжэ Дарима бэшэнэ. Дабаае гаталдаг бэшэ, харин дабадаг юм даа. Үна мүрэнние гаталжа болохо.

Даримын шүлэгүүдые бултыень шинжэлхын аргагүй, бүхэли ехэ шинжэлэл болоохо. Европын эрдэм хэрэгтэй. Гэбэшье буряадуудтаа туугаа зорюулха хүн болэхо гээл һаа, буряадаараа бодомжолжо һураха, тинхэдээ шүлэгүүдшин улам ульгамжаха гэжэ хэлэхэ байнаб.

Санжай-Ханда Дармаева Сянага нютагта ажаһуудаг. Хэлэн, дахин «Буряад үнэндэ» шүлэгүүдээ гаргуулһан байна. «Уран дүшэ» гэжэ уран зохёолой нэгдэлэй гишүүн. Шүлэгүүдынь нилээдгүй шүрбэлиг үгэнүүдээр бэшэгдэнэ.

Улэн һалхинда туулгажа,
Увигдэн үүлэд тамарна.
Үдэрэй ерэйгоор улгелдэн
Улдэжэ (?) ядан таһарна.
Хээрын һалхин хүсэтэй,
Хүнгэн һэбхи абаритай.
Эмниг хурдан дэлисэтэй,
Эбхэрһэн (?) сүлөө
заяатай...
(«Улэн һалхинда туулгажа» гэһэн шүлэгнөө).

Юрэнхыдэнь хэл-бэл, Санжай-Ханда байгааяа тухай бэшэхэ дуратай байна. Тингэд байгаалиин үзэгдэлые өөрынгөө гү, али хүнэй байдалгай холбохо гэжэ эрмэлзэнэ. Энэ шүлэгэйнь һүүлшын мүрнүүд нимэ:

Хээрын ямар жалгада,
Хэһэг (?) шулуун бартаада
Үхибүүн наһанайм үлгые,
Ягаан далбагата үльгэрые
Ямар зүгтэ нюугаа хаб?
Ямар сагта орхёо хаб?

«Үлдэнэ» гэһэн үгэ үлэнэ гэһэн удхатай гү? Зарим нютагуудта үлэхэ гэхын орондо үлдэхэ гэдэг шуу. Али намнаха гэһэн гү? Шүлэгүүд соогоо олон ондоо удхатай үгэнүүдые хэрэглээгүй һаа, дээрэ гэжэ һанагшаб. «Үригдэн үүлэд тамарна» гэһэн үгүүлэл соогоо С.-Х. Дармаева үүлые олоной тоодо хэрэглэһэн байна.. Энэ үшар гансашье Санжай-Хандын «нүгэл» бэшэ. Нимэрхүү алдуу дүршэлтэйшье уран зохёолшоднай, журналистнууд гаргадаг. Үүлэн гээшэмнай нэгэн, хоёр гэхэ мэтын тоодо ородоггүй, бүхэли юумэн гээшэ. Нимэрхүү бүхэли юумые олоной тоодо хубилгаһанай хэрэгтэй. Уһануud, саһанууд, һалхинууд, бороонууд гэдэггүй ха юмбибди даа. Тингээдшье буряад хэлэн гээшэмнай өөрын онсо хуулитай, олоной тоодо ехэшье «эльгэтэй» хэлэн бэшэ юм. Илангаяа урдаа тоогой нэрэ-элирхэйлэгшэтэй байгаа һаа, бүришье! Дүрбэн табагууд, зургаан һүриннүүд гэжэ болохогүй. Мартагдашагүй манай Х. Н. Намсараев маниие һургахадаа, олоной тоогоор дашууржа, хэтэрмэ олоор хэрэглэжэ болохогүй юм гэдэг бэлэй.

Екатерина Шенхорова «Сяанай хормойн угалзануud» гэжэ гар бэшэмэл шүлэгүүдэй ном зүбшэн хэлсэлгэдэ табиба. Хадын басаганай эршэ зориг, халуун зүрхэн шүлэгүүд соонь мэдэрэгдэнэ. «Түнхэмни» гэжэ горитойхон шүлэгэйнь эхин найман мүрые эндэ харуулнуу:

Дуулан маттахаа һанаа һэм
Дуулим Түнхэлиг дайдаяа,
Дууран һажаһан Сяанаа,
Дуугаар баян арадаа.
Дууша жэргэмэлэй аялгаар
Дууураһан талаарни
һэбшээлээд,
Дүүхэй хүүхэнэй хатараар
һүүдэр тайгам хэлбэлээ.

Екатерина Шенхорова «Сяанайнгаа самаряанай» һургуули гараһан хүн гэжэ олон шүлэгүүдыень ирахада эли.

Саяан Жамбалов хадаа сагһаа урид наһа барашаһан бэлигтэ поэт Цэдэб Жамбаловай хүбүүн. Угаа үнанда хэлдагүй гэжэ Сяанай шүлэгүүдые, дуунайнь үгэнүүдые уншахада эли. Дуунай нилээн олон үгэ бэшэнэн, Эржэн нүхэрынь аялга найруулаад, Сяян гитара дээрэ наадажа, хоюулан дуулалдахадаа, олоной зүрхэ баясуулдаг даа. «Тэнгэрини басаган—хүн шубуун» гэжэ һонин маягтай поэмээ зүбшэн хэлсэлгэдэ Сяян табинхай. Аха нүхэдынь зүб сэгнэлтэ үгэхэ ааб даа гэжэ би найданаб.

Солбон Аюшеев Захааминай «Үлэгшэн» нютагта түрэнэн, «Буряад үнэндэ» ажалаажа, журналистикын һургуули гараад, мүнөө Сэлэнгын аймагай газетэдэ хэлэн жэлдэ ажаллана.

Солбон эгээл үсөөхэн шүлэг асараа, «Юундэ үсөөхэн юм? Зүбшэн хэлсэхэшье юумэн үгы!» — гэлтэгүй даа.

1950 ондо залуу ба эхилэн бэшэгшэдэй III конференциндэ хабаадахадаа, Н. Дамдиновшье, Солбон Ангабаевшье (тэрэ үедэ Соломон Дондупов), Цырен Дандаровшье, Гэлэгма Доржиевшье (мүнөө Бадмаева) — хэмнайшье бүхэли ном болохо шүлэгүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ табиагүй һэмди. Имагтал Цырен Галанов «Алтан медаль» гэжэ поэмээ зүбшэн хэлсүүлжэ, ехэ шүүмжэлэлдэ орсо агша һэн.

Тиимэнээ Солбон Аюшеевэйшье үсөөхэн шүлэгүүдтэ сэгнэлтэ үгэжэ, захяа заабари хэлэхэ хүн байна ааб даа.

Зай, табан поэдһээ ондоо зохёолшод, жэшээнь, прозаигуud үгы юм гү гэжэ уншагшад һонирхохо аабза: Залуу прозаигуud үгы, наһатай болоһон, пенсидэ гараһан хүнүүд би.

Анхандаа баснинуудые бэшэлэг байнан, энэ жанраар номшье гаргаһан **Самбу Норжимаев** (Ага) бүхэли роман зүбшэн хэлсэлгэлэ табинхай.

Гэбэшье прозоор зүбшэн хэлсэлгыи хэр үнэгэрһэн тухай конференциин дүүрэһэн хойно дуулгана бэзэбди.

Нигээд, эвлэжээтэ—юбилейнэ (15-дахи) конференци хүндэлмэрсэ эхилхэнь. Залуу зохёолшодойнгоо энэ хуралдаандаа үндэр, ехэ амжалта хүсэжэ, түрсүүгээр дүүрэн түүбэритэй байг гэжэ үрсэе.

Ц. ДОНДОГОН

Салан ЖАМБАЛОВ.

НҮГШЭЖЭ ОШОҺОН НАГАСА ЭЖЫДЭЭ

Бүлхидэ хатаһан бэе.
Буршалаа, гантаһан нюур
Бүлеэхэн һүн-нюдэнэй
Буянтын оёоргүй далай—
Бүгдэрһэн, һанаандам,
Бодолдом үлөө лэ.
Бүхыхэдэһэн нагаса эжымни
Бодито гаралдаа мордоо.
«Баруунхан Дорготын»
хүндые
«Боршогор» хадые
үгсэнөөр
«Хүйтэнэй» голые
хүндэлэн,
Хойто түрэлдөө, гараа.
Үнэр, баян бүлэтэй
Үндэр наһатай болобошье,
Үреэлдээ хүрэжэ
срэбэшье
(Улижа, ёоложо байхагүй),
Үшөөл хонидоо дахаха,
Үхэрэй ажалда туһалха,
Үглөөнэй эртые угтаха,
Үнинэй домогые хөөрэхэ...
Үзэгдөөгүй бүхэ амин
голтой,
Ухаамгай һонор бодолтой
Уян налгай эжы һэн,
Урин, зөөлэн «назы»
һэн!..
Табан хушуун малдаа
Таагдашагүй мээхэй һэн,
«Улаадай» үнеэндээ
дуратайл һэн,
«Үндэрхэн Бороёо»
дурсагшал һэн...
Харин мүнөө—
«хададаа мордоо»
«Улаалзай сэсэг —
зүрхэнһөөнь»
Улаахан дэльбэнүүд
таһараа!..
Угаһа татаһан
һүнэлэнниинь
«Уурхай» тоонтоёо
хахасаа!
Уужам нютагһаа «хии
мориниинь»
Үндэртэ түрэлдөө хатараа.
Иимэл ха юм—хуби
заяан,
Үнгэтэ юртэмсын ёно зан!
«Хорхойдо хориггүй»
зантай
Хун сагаан хонин жэлтэй
Нагаса эжынгээ дурасхаал
Наһандаа сахижа ябахаб!
Наран дор аминды байһан
дээрээ
Нарайхан хүүгэдтээ
захихаб,
Нангин үгэдөө хүрэхэб.
Хойто үндэр түрэлдөө
Хүбүүн боложо түрэхэ,
Хатан дэлхэйдэ
мүндэлхэ—
«Гэлэн» үндэр зэргэтэй
(Дасанда хэлээ бэлэй),
Гэртээ бусажа эрьехэ гэжэ
Эгээл хабһанаймни үзүүртэ
Этигэл найдамжын зула
Эрбээхэй-ошоор
бадарна.
Тиигэбэшье...
Тиигэжэ һанаагаа
заһабашье
Тэнигэр досоом барайна!..
* * *
Буурашагүй түүхэ, домогые
Борохон зүрхэндөө
шэнгээһэн
Бууралхан хүгшэд,
үбгэдэй
Бурханай орондо
ошоходонь,
Бэшэмэл угай һудаһан
Буряадхан нютагта
таһарна гү?
Бурьялма эршэтэй
булагтал
Буряадхан һайхан
хэлэмнай
Баялиг ёно заншалнай
Бусашагүй мартагдан
хосорно гү?
Бодожо үзээ...
Бодожо үзээ...

Екатерина ШЕНХОРОВА

Шүлэгэй харгы

Заяата бурханайм хэшэг,
Залуу наһанайм түшэг,
Задарюун дайдым хэсэг,
Замайм огсом хүлэг,
Задарһан дуранайм шэмэг
Золойм нангин бэшэг,
Золгохо нүхэрэйм сэсэг,
Зоной арюун бэлэг,
Зол жаргални—шүлэг.
Зуун жэлые һэтэлыш,
Зургаан түбние эрьеыш
Зоригни болон дуудыш,
Зүрхэн соомни дуулыш.
* * *
Нибни, баабайн
Энэрхы дуран
Эсэжэ үзээгүйл,
Эрхүү голойм долгидтол.
Эгэшэ ахын Эрдэни нангин
заабари,
Элэжэ үзөөгүйл,
Энэ дэлхэйн хүрьһэндэл.
* * *
Эрхүү голдол
эршэтэй
Энэ наһан
урданал.
Эрьеэр дүүрэн
долгидтөл,
Эдэ мүрнүүд
эбхэрнэл.
* * *
Энэ дэлхэйм
Үнжэгэн зөөлэн лэ.
Энэрхы дулаан
Эжымни амисхаалдал.
Эльгэ зүрхэмни
Эбхэрэн шэмшэрнэл,
Энхэрэн зөөлэрнэл
Эжымни дурасхаалда.
* * *
Хэтын хэтэдэ
Хэнһээшье үнэтэй—
Эжы, аба.
Эжэл ганса,
Эхин дуран
Эхэ орон.

Санжай-Ханда ДАРМАЕВА

НАМАР

Үндэр тэнгэриин хаяахаиаар
Үүрэй толонтой үрдилдэн,
Аянай шубууд аалинаар,
Аян замдаа яаран гараа
Сэгээн сэнхир огторгойе
Сэлмэг нулимсаар
бүрхөөжэ,
Шэжэр намарай гуниг-шубууд
Шэмшэрээн зүрхыем
уйдуулаа.
Элдин дайдын энгэрээр
Эреэн набшаһад эрьелдээ.
Мүнгэн шэрдэг дэбдиһээр,
Мүнхэ намар айлшалаа.
Сэн жабараар амилжа.
Сарюун хүйтэн буухань лэ.
Сагаан торго хүнжэлөө
Саһан хүүхэн дэлгэхэнь лэ.
Мүшэтэ сэнгүү һүни...
Мүнгэн һара туяарна.
Сэлеэнэй айлнууд үни,
Сэнхир зүүдэсэ манажа,
Сэдьхэл тэниглэн амарна.
Гэрэлтэ мүнгэн тобшодол,
Гэгээн тэнгэриин энгэрһээ,
Гэнтэ мүшэн хобхоржо,
Эхэ дэлгэр дайдынгаа
Эльгэн дээгүүр мухарина.
Эршэтэйгээр үлеэнэ, дааруулна.
Ямаршье хэрэггүй аад, энэ хада дээгүүр тэнэһэн намда дураа гутажа, урагшаа ябахаяа болиһон морминн амаяа хэды үгзаруулаашье һаа, минии мэдэлһээ гаража, өөрынгөө һанаһан тээшэ ябажа эхилшэбэ. Бага зэргэ мориноойгоо хазаарые һуладуулхатаймни зэргэ, [illegible]

Солбон АЮШЕЕВ.

Наһанай хүрмэлдөөн

Наһанай орёо хүрмэлдөө
Задалнаб үдэр һүнигүй.
Нэгэ үзүүрьень гарганаб—
Нүгөөдэнь олдоногүй.
Задалха бүри зангирна,
Хүрмэлдэнэ бүхөөр.
Залатай түргөөр
задалхадаи
Зангирна улам бүхөөр...
Наһанай мүнхэ хүрмэлдөө
Үдэр һүнигүй задалхаб.
Үрдеэгүй һаа — хүүгэдтээ
Найдал дүүрэн дамжуулхаб.

Дарима РАЙЦАНОВА

Инагай бодолнууд түрөө гү?

Мэлмэн хара нюдэмдэш
Миниии дүрэ үзэгдөө гү.
Эльгэ зүрхэндөө
хадаглаха
Инагай бодолнууд
түрөө гү?
Энэрхы дулаахан
зүрхэнэйш
Энхэрэг һайхан үгэнүүдые
Ирагуу гоёор хоолойшни
Илдамаар дуулахаяа яанаб?
Уярма зөөлэн дуугаар
Уралшни шэбшэхэсэ яанаб?
Ошо сасаруулһан
харасашни.
Дура сэдьхэлэй һомоор
Дахяад сээжьем харбана,
Дахин дахин дүтэлүүлнэ.

Хүгшэн эжы

Хэрэлсы дээрээ үндыжэ,
Хүгшэн эжымни
Хотын автобус
Хүлеэнэ гү?
Аша басагамни
Амгалан ябаг гээд,
Һүнэй дээжые
Үргэнэ гү?
Хүнөө дутуугүй
Эрдэм номтой
Хүүхэмни болоһой гэжэ
Хүсэнэ гү?

Нюдөө анин һуухадам...

Нюдөө анин һуухадам
Эмнин урдам зогсоношо.
Нойрһоо һэрин харахадам,
Элшын саагуур нюугданаш.
Уруу һалхинаар
худхалдан
Уян бэсым тэбэринэ ха.
Наранай туяада хоргодон,
Улаахан хасарыем
эльбэнэ ха.
Агаар дундуур шургажа,
Алаг зүрхэндэм хүрөө гү?
Агшан зуура хубилжа,
Инаглан намайе даллаа гү?

Рабдан РАБЖУЕВ

Бабжа-Барас баатарнай

(ДУУН)

Буряад түрэл арадаа
Бууса тоонтоёо аршалһан,
Буляад бузар дайсадаа,
Баатар солоёо дуудуулһан
Бабжа-Барас баатарнай
Барас, барас хүсэтэй лэ!
Домог болоод баатарнай
Омог нэрэнь хүндэтэй лэ!
Онон голнай урдаһаар
Олон үенүүд үнгэрөөл даа.
«Сэрэг-нарһад» ургаһаар
Хэзээ болооб, мүнхэрөөл
даа.
Бабжа-Барас баатарнай,
Барас, барас хүсэтэй лэ!
Домог болоод баатарнай,
Омог нэрэнь хүндэтэй лэ!
Зураг дээрэ: Уран зохёолшодой холбооной литконсультант Рахмет Шоймарданов залуу зохёолшотой хөөрэлдэжэ байна.

Нэрэгүй шүлэг

Бү уйда.
Бү уйла.
Бү хараа.
Дуратай гансаш
ондоо хүндэ
хадамда гараа.
Болорхон нулимса
гунигтай нюдэнһөөш
гэштэ адхараад,
Уралайш дэльбэ дээр
уйдхарыш харуулан
сасаран бутараа.
Бү зобо.
Бү һапа.
Бү бэшэ.
Үгтэһэн наһамнай
сэсэгтэл адли —
мүнхэ бэшэ,
Үелхэ хаһа,
дурлаха инаг —
үшөө байха.
Бэшэхэш. Зобохош.
Һанахаш. Уйдахаш.
Бү гайха...

Александр ЛЫГДЕНОВ

УНАГАН

Хуряангыгаар үгтэбэ

Пэгэтэ зунай нараһа үдэрнүүдэй үнгэршөөд, унжагай удаан бороогой замхангүй, орожо байха үедэ, сээнтэр ошоод удааршаһан эсэгынгээ орондо үнеэдээ намаар асаруулхаяа һанаһан эжы үдхэн ой модотой Хара-Шулуута өөдэ намайе эльгээхынгээ урда:

— Гунжан үнеэд гээшэнни тугал, бурууныуд бэшэ, энэ һэрюундэ ой тайгаар таража, холо ошоһон байхадаа болохо. Тэдэнние бултыень суглуулхамни гэжэ схэрэ бү ороллоорой. Суглуулжа ядаа һаа орхёод, харанхы болошоогүйдэ ерээрэйш, эсэгэшни үглөөдэр өөрөө суглуулна бээ,— гэбэ.

Мори унаад, гүйлгэхэ дуратай минии «зай» гэжэрхёод, зуһалан гэрэй углууда үлгэсэ болоод байһан гуранай шодогор эбэрһээ хазаар шүүрэн абажа, газаашаа даб гэхэтэймни адли эжымни сухалтайгаар:

— Хатарша сабдирые бү бари, газаа халтируухай, тэрэ зэрдэ гүүгээ унаад ошо, — гэбэ...

Эхынгээ хажууда хэбтэһэн багахан хара-хээр унаган намһаа сошоо, хүл дээрээ һүрэн бодоод, богонихон һүүлээ үргэн саана гүйжэ ошоод, гэдэргээ эрьен хаража, нарихханаар нисагаалаад, шэхэ урагшань һүрмылгэжэ, эхынгээ нисагаалхые хүлеэн шагнаархана.

Минии мориёо эмээллэжэ байхадам, суба гартаа барихан эжымни хажуудам би болоод:

— Ямар муу харалтан үлэр гээшэб? Шабар шабхатай газарта халтируухай байха, ойлгожо ябаарай. Али мүнөөдэр үнеэдээ суглуулангүй үнжэшэхэмнай гү, юун гэжэ һананаш?—гэжэ асуугаад, харюу хүлеэжэ, һанаагаа зобоһон нюдөөр харана.

— Бараг ааб даа, бороо болёод байна ха юм,—гээд, би эжынгээ асарһан суба үмлөөд, мориндоо мордожо, хоёр-гурба һайса мориноойгоо хойто гуяые бургаһаараа шабхуурдаад хазаарайнь амые угзаран, урагшаа даб гүүлэбэб.

— Бай, Солбон, хорёо соогуурааа эрьелдээд гарышэ-ээ, би унагысень хаажа абаһууб! Баарһан, хүдөөгөөр таанадтай ябажа зобохо, даарашоод шэшэржэ байнад,—гэжэ эжымни хэлэбэ...

Хорёо соо гансаараа үлэһэн унаган инсагаалан, иншэлаадаа ехэ байна. Үшөө хайшан гэжэ зүгөө олодогые һанаад, нилээд удаан бэдэржэ, шоргоолжоной хоёр бута олоббоб. Тэдэ бутануud баһа урда зүгые хоёр ондоогоор харуулжа, газарай налуу өөдэ һөөлжэн татаад шобхойһон байна. Тингэжэ ябатарни, сохэхэн зүргэ харгы дайралдаба.

«Харанхы болоогүйдэ шамдаха хэрэгтэй», — гэжэ би сэдьхэдэ, мориндоо мордожо, боролжын дундуур зүрьһан харгыгаар гүүгээ шогшуулбэб. Ябанам, ябанам, тэдэ зүргэ харгым үгы боложо захалба. Ой үшөө үдхэн боложо, унаһан дархи модонууд элбэгжэнэ. Хушануудай эндэ-тэндэ би боложо захалхалаар, Хара-Шулуутада һамарай ургадагүйе мэдэхэ тула, бууруу тээшээ ерэнэнээ ойлгожо, зүрөөрөө һөөргөө бусаһаар ябатарни, харанхы боложо, харгымни үндэр ногоон соогуур харагдахаа болишобо...

Мүнөө абамни намайе бэдэржэ гараад, ой соогуур хашхаржал ябаһан байха. Тэдэ энэ шуяатай ой соо юун дуулдахаб даа. Һалхин улам шангадажа, хубшын модонуудай оройлуудые гунхалзуулна.

Харин эжымни... Хүдөөһөө бусаагүй хүбүүндээ һанаагаа зобожо, зүрхөө хахаршахын тэндэ байһан байха.

..Энэрхы сэдьхэлтэй эхын зөөлэн зүрхэн соо үриһөө үлүү юун байдаг бэ?! Эжымгээ гуниг билтарма нюур, шарайень һанахадаа хайрлажа, үйлахаа болихо гэхэдэм, нулимсам үшөө ехээр нюдыемни хаажархина.

Ой соо хаб харанхы боложо захалба. Эндэ байхын аргагүй,—хадын оройдо һалхин тиишээ гүйнэ. Мүн хүгшэн гуун шогшон ябахадаа, толгойгоо хоёр тээшэнь хаян инсагаалаад лэ абана.

Эжым хэлээшэ зүб байба. Аяар Хара-Шулуутын эхиндэ хүрэхэдэмни, түрүүшын һүрэг үнеэд дайралдажа эхилбэ. Би харгыһаа гаража, шугы соо оробоб. Һүрэг һүрэгөөрөө та-һаршаһан үхэрнүүдые хүнды руу нампанам. Нилээд сагай үнгэрһэн хойно арайшье гэжэ саагуурхи үнеэдтэ хүрэбэ хөб, Тиин тэдэнээ доошоль туужа орохынгоо урдахана дүтэхэнэ байһан шэлэ дээрэ гаража, үшөө үнеэдүүд үгы аа гү гэжэ хараашалбаб. Юуншье үгы. Гэнтэ маниан хадаһаа доошолбо. Тёёриһэб...

Тёёриһэн хүн ухаагаа хаяжа, хайшаашье ябажа болохогүй гэжэ географиин багшын нэгэтэ хэшээлдээ хэлээ-ныые хэзээ хойно гэнтэ һанажа, түргэхэн мориноо буугаад, хоёр гараараа шоураа бүтүүлэн, доошоо хаража хэбтэшэбэб. Удаан бодожо, хаанаһаа ерэнэнээ, хаагуур ябаһанаа ой ухаандаа оруулнаб. Үгы даа, дүрбэн эүг мүнөөхил хэбээрээ худхаралдана. Һүүлдэнь гэртээ бусаха зүгөө мэдэхэ гэжэ модоной мүшэрнүүд али таладаа схэб гэжэ хараашалжа эхилбэб. Тэдэ модоной мүшэрнүүд алишье таладаа ехэ байна. Үшөө хайшан гэжэ зүгөө олодогые һанаад, нилээд удаан бэдэржэ, шоргоолжоной хоёр бута олоббоб. Тэдэ бутануud баһа урда зүгые хоёр ондоогоор харуулжа, газарай налуу өөдэ һөөлжэн татаад шобхойһон байна. Тингэжэ ябатарни, сохэхэн зүргэ харгы дайралдаба.

Ой соо хаб харанхы боложо захалба. Эндэ байхын аргагүй,—хадын оройдо һалхин эршэтэйгээр үлеэнэ, дааруулна. Ямаршье хэрэггүй аад, энэ хада дээгүүр тэнэһэн намда дураа гутажа, урагшаа ябахаяа болиһон морминн амаяа хэды үгзаруулаашье һаа, минии мэдэлһээ гаража, өөрынгөө һанаһан тээшэ ябажа эхилшэбэ. Бага зэргэ мориноойгоо хазаарые һуладуулхатаймни зэргэ, гүүмни дахин шэхээ һүрмылгэн шагнаархажа байтараа, эгсэ һөөргөө эрьен алхалшаба.

Нилээд удаан ябажа, нэгэ хүндыдэ буубабди. Газарай бага зэргэ сэбэр боложо эхилхэдэ, морминн гэшхэдэлээ бүри түргэдүүлшэбэ. Хаанашье ябаһанаа мэдээгүйшье һаа, мориноойгоо найдамтай түргэнөөр гэшхэлхэдэ, зүб харгыдаа ябаһээм, яэнэ һаяа үнгэрһэн газарнам гэжэ этигэнэм. Шэхэндэм «һүү-е» гэһэн абяан ара тээһээмнай дуулдашаба, Эндүүрээгүйб, һалхинай шуурааншье, модоной унаха шэмээшье бэшэ, ондоохон һүрөөтэй абяан. Нэгэ шуһаша амитан бидэнние сохом хүсэжэ ябаһан байха. Моринни шэхээ хойшоо хаян шагнаархаһан аад, гэнтэ бүри хурсаар урагшаа һэртыжэ, ябадалаа удааруулба. Энэ зуурандань урдаһаамнай ондоохон «һы-е!» гэһэн абяанай дуулдашахада: «Зуб, хин абяан бэшэ, үшөө нэгэ шуһаша амитан»,— гэжэ. ойлгоодхибоб, Гэнтэ хоёр хара амитадай морниймни хажууда бии болошоходо, одоол үхэлэйнгөө, ерэһые мэдэһэн би энэ наһандаашье хашхараагүйгөө «А-ба-аа, абарышиээ!»—гэжэ тогтон торонгүй хашхаржа мэдэбэб..

Байн-байн мэдээ ороходомни, хэншье, юуншье намай эдхэсэ байбагүй, хүгшэн гуумни урданайхидаал адли түргэн гэшхэдэлдэ оронхой. Харин тэдэ хара-боро амитадни манай хоёр нохой болошобо, Холошье бэшэ хэбэртэйл «Ху-буу-өөн, Сол-бо-аанһ» гэһэн эсэгынгээ абяа ганхадаа, би дахинаа уйлашабаб. Бээ һуларжа, тон ехэ эсэшоод байһанаа мүнөө мэдэбэб.

ҮНГЭРhЭН САГАЙ СУУРЯАНУУД

Газетымнай урдахи номернуудта Л.-Ж. Н. Ачитуевай наhанайнь намтар тухай манай корреспондент «Ута наhанай угалзанууд» гэhэн дурсалга соогоо дэлгэрэнгыгээр бэшээ hэн.

Гадна Лхамажаб Найдановичай оорынь хараhан, дуулаhан hонирхолтой, шогтой, зуураатайшье ушарнууд тухай хөөрэhые Д. Дэлгэрэй баhал бэшэжэ абаhан байгаа. Мүнөө тэдэнэйнь нэгэ хэдые уншагшадайнгаа ашхаралда дурадхахамнай.

МАНЖИИН ХААН ХООhОН ҮЛЭБЭ

Хитадай гүрэндэ Монгол гүрэнhоо Жабай Гомбо гэжэ буряад угай хүн элшэн ажаллаараа хүдэлдэг байгаа. 1910 он гаража ерэбэ. Жабай Гомбын үнихэнэй нюусаар бэлдэhэн түсэбөө бэелүүлхэ сагынь дүтэлшэбэ.

Гурбан морин тэрэгтэй найдамтай хүнүүд, буу зэбсэг, Хитадай хилэ таталцуургүй гараха эрхэтэй Манжиин хаанай гар, тамга табилгатай саарhан бэлэн болоод байба. Иигэжэ нэгэтэ харанхы hүни Жамбай Гомбо хоёр нүхэдтээ Зандан Жуу бурхан, Манжиин хаанай Алтан Гэрэл-Нангин шүтөө Тамга, Сэрмэд Дамбиин Доо гэжэ бурханай ехэ ном Манжиин хүрөөнhөө хулуужа гаргаад, тэргэдээ ашабад. Тэрэл hүниндөө гурбан тэргэ хойто зуг барин харанхы руу үгы болоо hэн. Жабай Гомбо тэдэнээ үдэшэн хэды наманшалаад, гэр руугаа түргэхэн галгиба.

Манжиин хаан Зандан Жуу бурханай үгы болоhые улаан наранай гарахалаар мэдэбэ. Түргэн дохёогоор буу шуутай сэрэг бодхожо, дүрбэн зуг, найман хизаар тээшэ намнуул эльгээбэ. Намнуулшадынь үдэр, hүнигүй гүйлгэлдөөд, гурбадахи хоногтоо хоохон бусаба.

Хитадай нюуса тагнуулшад хэдэн hара хорхойн мүрөөр мүрдэжэ, элшэн сайд Жабай Гомбые hэжэглэлдэ абаад, хойноhоонь дахажа эхилбэд.

Жабай Гомбо хүзүүндэмни урьха хаяглаба гэжэ ойлгоходоо, нэгэтэ hүни гурбан мори hэлгэн, гуда гүйлгэн Монгол ороноо бусажа ерээ бэлэй.

Иигэжэ Зандан Жуу амар мэндэ Эгэтын дасанда морилхо hэн гэлсэгшэ. Бэшэ асарhан сэнтэй юумэнүүдынь мүнөө хаанашье юм бэ? Мэдэхын аргагүй.

НАМШАА ЗОРЮУЛБА

Тори нютагта Гэлэг Жамса гэжэ ехэ бархэ лама байhан юм. Хожомынь тэрэ Баруун Жуу ошожо hураад, бүри ехэ зиндаагай доороомбо нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

Иигэжэ Мархаа доороомбо боложо, Монголой Ехэ дасанай эрдэмэй хүреэлэндэ hууба. 80 яншаа (түхэриг) салин абадаг байха. Тэрэ үедэ энэмнай ехэ мүнгэн байгаа. Гурбан сарай сэн болоно. Эйээндэнь монгол ламанар атаа жүтөөндэ абтаад, Мархаа доороомбодо жадха хоро хаяжа эхилээ. Үдэр, hүнигүй амар заала үзүүлхээ болёо хаш. hүүлэй hүүлдэ хамhажа, хашажа байжа Мархаае эрдэмэй хүреэлэнhээ намнаhан байгаа. Тиихэдэнь Мархаа доороомбо Хэрлэн нютаг тэрьелжэ ошобо. Тэрэ нютагта hууха, хүдэлхэ эрхэтэй документ олоод, тэндээ hуурижаба.

Гэр бараатай, hамгатай, хүүгэдтэй болоhон байгаа. Өөрөө тэндэхи нютагай үхи хүүгэдтэ монгол хэлэ, зурхай, бурханай ном заадаг байха. Иигэжэ ан бун гэжэ олохоншье жэл Хэрлэн дээрэ hуугаа.

Зүгөөр нэгэтэ гэр бүлынгөө, дүтын нүхэдэйнгөө гайхалда ямаршье шалтаггүйгөөр шара торгон тэрлиг оюулба. Хара торгон бүhэ захиба. Кабаанха гэжэ хөёр сахаригтай рессор тэргэ бэлдүүлбэ. Тэргэдээ хүллэхэ мори шэлэбэ.

— Үндэр түрэлтэ Мархаа доороомбо, энэ хайшаа морилхоёо бэлдэнэ гээшэбта?—гээд нүхэдэйнгөө асуухада:

— Хазаар моридой холоhоо түбэрэлдэхэ шэхэндэмни дуулдана!—гэжэ хэлээ hэн гэхэ. Энэ хэлэhэн үгэнүүдэйнь удха тиихэдэ хэншье ойлгоогүй hэн. Тэрэнэй hүүлээр хоёр-гурбан хоног үнтэрөөд байхада, Монголой түб хотоhоо хазаар моритой дүрбэн сагдаанад Мархаа доороомбые абаашахаа ерэбэ. Тэдэнэр Мархаа доороомбые Хэрлэнhээ гуша-дүшэ модоной газарта оршодог дүтын Сомон асаржа, сүүдлэхэ захиралтатай ерэhэн байгаа.

Мархаа доороомбо өөрын тэргэдэ hуугаад ошохо дуратай байhанаа сагдаануудта мэдүүлбэ. Тэдэнь зубшөөгөө. Мархаа доороомбо хилэн булган малгай, шара торгон дэгэлээ үмдөөд, хара торгон бүhөөр бүhэлхэдөө, ямар нэгэн хубилгаан хүсэн мэтэ hүрөөтэй шэрүүнээр харагдаа hэн гэлсэхэ.

Дүрбэн сагдаагай Мархаа доороомбые Сомон туужа асараад, тэргэhээ буулгаха гэхэдэнь, тэрэнь үни хада hуумгашаа намшаа зорюулшаhан байгаа. Энэмнай ямаршье туhагүйгөөр hуумгашаа амияа хаажа аладаг тэрэ үеын эрдэм байгаа.

ХИТАД БУУЗЫН АМТА ҮЗЭБЭ

Агваан Доржиев гээшэмнай Баруун Жууда hуража, hаарамба гэжэ үндэр түрэлтэ, нэрэ зэргэтэй болоhон, зургаан хари хэлэ мэдэхэ, ехэл эрдэм бэлигтэй хүн байhан юм.

Нэгэтэ Агваан hаарамба Ламхайн Ендон гэбшэтэеэ Хитад ороной Шэй-Линь хото уряагаар ерээ гэхэ. Харгыдаа эсэhэн хөёр түрүүн ресторанда орожо, эдеэлжэрхихэ гэлсэбэд.

Эдин гэhээнь тэрээн соонь нэтэн хара батаганаан далитаяа, хүлтэеэ зандаа харагдашаба.

— Үү, татай! Энэмнай юун гээшэб!— гэжэ hухироод, Ендон гэбшэ охин хахан бүглэршэбэ. Харин Агваан hаарамба табаг буузаяа тамшаан байжа, амтархан эдижэ hуугаа hэн гэхэ.

Ендон гэбшынгээ нэгэ hэгээ ороод:

— Агваан hаарамба, энэ батаганаан бууза яажа эдинэ гээшэбта?—гээд, асуухадань, тэрэнь миhэрээд:

— Энэшни ехэ гүрэнэй хэhэн эдеэн гээшэ. Тиигээдшье эдэшни сонходо hуугаад, шабаhалажа байдаг юрын батаганаан бэшэ, харин тэжээмэл батаганаануд гээшэ. Бидэ айлшад hэн тула энэ гүрэнэй ёhо заншал хүндэлхэ ёhотойбди! —гээд тоhотой хурганнуудаа долёобо. Тиихьень харан гэхэлээ, Ендон гэбшэ тэсэнгүй газаашаа гүйжэ гараа hэн гэлсэхэ.

БААТАР САГААН ХААНАЙ ГУИЛТА

Нэгэтэ Баатар Сагаан хаан (Николай хаан) Агваан hаарамбые урижа ерүүлээд:

— Үндэр түрэлтэ hаарамба, би угыемни үргэлжэлүүлхэ хүбүүгүй байнаб. Яажа хүбүүтэй болохо гээшэбиб? Та туhалха аргатай гүт?—гэжэ асууба.

Агваан hаарамба удаахан эрхиеэ татан hуугаад:

Баатар Сагаан хаамни, Та хүбүүтэй болохот!—гээд, шиидэнгээр хэлэбэ.

— Хүбүүтэй болгожо шадаа хадатнай, танай ямаршье эрилтэ хүсэлдүүлхэб!— гээд, Сагаан Хаан үгээ үгэбэ.

Агваан hаарамба Баруун Жуу ерэжэ, ехэ багшадаа:

— Сагаан хаанниемни хүбүүтэй болгожо үгыт!— гэжэ гуйба.

Үндэр hаhатай болоhон ехэ багшань ном хараад:

— Тэрэшни хүбүүтэй болохо хубигүй хаан байна,— гэбэ.

— Тиихэдэнь яаха болонобиб?—гээд, Агваан hаарамба hанаата болобо.

— Агваан hаарамба, бү сүхэрэ! Эндэ шинии эрдэм хүрэхэгүй. Би өөрөө ошохо болоо бээзэб даа,—гэжэ ехэ багша хэлэбэ. Удангүй ехэ багшашье hаhа баража, Сагаан хаанай Хатан түрэхэдөө, хүбүү гаргаба: Зүгөөр Хаанай попой тэрэ хүбүүень хэрээhэлхэ гээд, алтан хэрээhээ сээжэ дээрэнь асархадань, тэрэнь бүглэрөөд, унажа, охижо байтаа hэн гэлсэхэ.

Тиихэдэнь поп:

— Энэ хүбүүе хэрээhэлжэ болохогүй юм байна! —гэhэн байгаа.

Хожомынь Сагаан хаан Красноярск хотоhоо холо бэшэхэнэ тэрэ хүбүүнэйгээ нэрэ мүнхэлжэ Николаевка гэжэ город тогтооhон юм.

Мүнөөшье тэрэ город байгаа ёhотой даа. Харин Сагаан хаанние хүбүүтэй болгоhон Агваан hаарамба Санкт-Петербург хотодо Үндэр түрэлтэ хаанай зарлигаар дасан барюулhан түүхэтэй.

ЦЕНТНЕР АЛТАН БУСААГДАБА

Монгол орондо Совет засагай тогтоходо, Богдо гэгээн Япон орондо хорогдохые гуйба хаш. Тиихын тула урндшалан нэгэ центнер алта Япон руу эльгээhэн байгаа.

Тезд Монголой засаг түрэ Богдо гэгээнэй ойронь хүрэхэ хэбэр үзүүлбэгүй. Тиихэдэнь Богдо гэгээн:

— Япон гүрэндэ нэгэ центнер алтаа үгэжэрхёо hэм. Тэрэнээ яажа бусаа-ха, хүн гээшэбиб?— гэжэ Монголой засагта хандаhан гэхэ.

Hүүлээрнь хэдэн hара үнгэрөөд, Халхын дайнай эхилхын урда тэрэ центнер алтаниинь Монгол ороноо бусаагдаhан байгаа. Энэ орёо оньhон операци тэрэ үедэ Японой сэрэгэй ехэ ноён ябаhан Аби Насу гэжэ Монголой суута тагнуулшан амжалтатай үнгэргэhэн юм гэлсэхэ.

ХЭНИИНЬ ХЭН БЭ?

Буряад угтай профессор Ринчин Бимбаев олон жэлдэ Улаан-Баатарта хүдэлhэй юм. Монгол орондоо хүндэтэй болоhон, эрдэмээ хүсэhэн хүнүүдэй нэгэн бэлэй. Нэгэтэ профессор Ринчин Бимбаевые Улаан-Баатарай музейдэ Англи, Америкын ехэ-ехэ эрдэмтэдые уггажа абыг гэжэ засагай зургаанhаа мэдээсэбэ. Юуб гэхэдэ, тэрэ үедэ Европын интеллигенци, эрдэмтэд, Монгол өрөн тээшэ баhангяар харадаг, тоосогуй янза үзүүлдэг, элдэб орёо оньhон асуудал hураад, эрдэмтэдыень торгодог байгаа хаш.

Тиимэл хадань засагай зургаанайхид гансашье маанадтай бэшэ, Европын эрдэмтэдтэй сэсэрхэлдэдэг гэлсээд, Бимбаевые зорюута музей эльгээhэн байгаа.

Ринчин Бимбаев толгойдоо үргэн дэлбэгэр хара панама малгай, ород костюм, монгол гутал үмдэнхэй музей ерэбэ.

Музейн хүдэлмэрилэгшэд сошон гайхалдан:

— Ринчин-гуай, юундэ иигэжэ хубсалба гээшэбта? Баруунай ехэ эрдэмтэдэй энеэдэ наадан болохолди!—гэлдэбэд.

— Бараг даа, нүхэдни! Хэмнэй энеэхэб, хэмнай hаняахаб үшөө эли бэшэ!

Дэлбэгэр панама гээшэмнай дээгүүр hанаатай Европо гэшэ, костюмни хадаа дунда зэргын ород гэшэ, монгол арад даб дээрэ гуталай ула ябана гэжэ ойлгуулая!—гэжэ Бимбаев хэлэбэ.

— Энээнниетнай тэдэтнай ойлгохогүй, бүрил баhажа, олон түмэн юумэ асууха!—гэлдээд, нүхэдынь hалахагүй юм.

Иигэлдэhээр байтарынь үндэр айлшадшье буужа ерэбэ. Зүгөөр айлшадайнь нэгэн музейн үүдэндэ зогсоhон мантан томо бэтэй Бимбаевые толгойноонь хүл хүрэтэрнь хараад:

— Энэ хүнтэй сэсэрхэлдэжэ болохогүй юм байна. Эдюулхэбди!— гэжэ нүхэдтөө хэлээд, hөөргөө эрьелдэн машина тээшээ алхалшоо hэн гэлсэгшэ.

Д. ДЭЛГЭРЭЙ
бэшэжэ абаба.

НАhАТАЙШУУЛАА ХҮНДЭЛБЭ

Наhатайшуулай уласхооронды үдэр республикымнай хото, хүдөдэ тэмдэглэгдээ hэн. Эмхи зургаан, предприяти, ажахы бүхэн өөhэдынгөө ветераннуудта шадаха зэргээрээ туhа хүргөө. Жэшээнь, түлеэ залhа бэлдэжэ, үбhэ, hолоомо хашаа, хорёодонь буулгажа үгэhэншье байгаа ёhотой. Иимэ ажал хүдэлмэрин олонхидынь эдэбхи ехэтэйгээр, дуратайгаар үнгэргэhэн байна.

Тэрэ үдэр Хори тосхоной сойлой байшан соо аймагай түбэй наhатай зон олоороо сугларба. Энэ уулзалгые Хориин худөөгэй захиргаанай гулваа Ю. Ж. Дашеев хүтэлбэрилөө. Буурал толгойтой, hаншаг сагаан үбгэд, хүгшэдтэ hайхан үгэнүүд олоор хэлэгдэжэ, тэдэнэй зүрхэ сэдьхэлые баярлуулба.

hүүлэй үедэ дайнай ветераннуудта залуу зоной зүгhөө хандаса нилээд хүйтэрөө гэжэ булта мэдэпэ гүбди даа. Гэхэ зуура наhатайшуулаа хүндэлхэгүй, үнгэржэ ерэхэдээ, бүри газаашалха ушар гэшэ одоол муу ябадал гэжэ ойлгохоор бээ. Тиимэhээ үбгэд, хүгшэдэй нюдэнэй нулимса харахадаа, тэдэнэй сэдьхэлэй байдалые hайн ойлгохоор hэн.

Ю. Ж. Дашеев наhатай зоной табиhан олон тоото асуудалнуудта тодо харюунуудые үгэhэн байна.

Уулзалгын түгэсхэлдэ соёлой хүдэлмэрилэгшэд концерт ветераннуудта харуулаа.

Уулзалгын үедэ эдеэ хоолоор элбэг буфет хүдэлhэн юм.

* * *

БЭШЭЖЭ, ЗОХЕОЖО hУРАНА

Хүүгэдэй түбэй дэргэдэ уран зохёолдо дуратайшуулай кружок нээгдэбэ. Бэшэжэ, зохёожо туршаха хүсэлтэй олон хүбүүд, басагад тус кружогой гэшүүд болоихой.

Аймагай газетын журналистнууд, хэлэ бэшэгэй багшанар багашуулай урда hонирхолтой хэшээлнүүдые үнгэргэхэдөө, уран гоёор зохёохо арга дүрэнүүдтэй тодорхойгоор, танилсуулдаг байна. Эдир зохёолшод «hолонго» гэжэ нэрлэhэн ханын газетэсэ hонирхолтойгоор гаргадаг юм.

Тэрэшэлэн, Буряад соёлой түбтэ хуушан монгол хэлэ бэшэг шудалха дуратайшуулай hураласал hаяхан нээгдэhэн байна. Эртэ урда сагта монгол угсаатанай ухаансар зохиодэр зохёоhон энэ бэшэг буряад зоной hонирхол татадаг болоихой гэжэ мэдэнэбди.

Энэ hураласые монгол яhанай багшанар үнгэргэжэ байна юм. Тиимэhээ hураласалые яаhан хүнүүдэй диилэхи олонхинь энэ бэшэгые hайнаар шудажа байhаниинь элитэ.

* * *

НАМАРАЙ hАЙНДЭР

Хориин 1-дэхи дунда hургуулиин буряад классуудай hурагшад «Алтан намар» гэhэн hайндэр үнгэргэhэн байна. Тэдэнэй программада намарай натуу баян сагта зорюулагдаhан дуунууд, шүлэгүүд болон багахан сценкэнүүд оруулагдаа. Жэщээнь, «Мангир» гэhэн сценкэ hонирхомоор харахада, гоёор гүйсэдхэгдэбэ.

Олон шүлэгүүдээ үхибүүд өөhэдөө зохёожо, эйээнhээ уламжаалан, шог зугаа, энеэдэ наадан ехэ элбэг байба. Янза бүриин ургамал, жэмэс тухай үхибүүд бэе бэеhээ асуужа, шог зугаагаар элбэг тодо харюунууд соностоhон юм.

Д. ЦЫРЕНОВ.

Номой таг

«БҮ УИЛА ДАА, ХҮҮХЭЛДЭИМ»

Буряадай арадай поэт Цырен-Дулма Дондоковагай удаадахи ном нимэ гаршаагтайгаар Хоридо хэблэгдэжэ байнхай.

Ц-Д. Д. Дондокова уужам Буряадайнгаа үргэн олон уншагшадта мэдээжэ болоhоор үнинэй ааб даа. Цырен-Дулма Дондокова уран шүлэгтэ дүшөөд жэлэй туршада амжалта түгэс ажаллажа байна. Тэрэнэй зохёохы бэлигынь «Хөёр дуран» гэhэн өгээл түрүүшынь сотсолборидо ялас гэжэ харагдаад. «Зүрхэнэй сохидол», «Наран-хада», «Далланаб шамай, hара» «Гараа hарбайгыш, хүн», «Ye сагай гуурhаар», «Манай басаган», «Шүрэ бугааг» болон бусад нүмүүд доторнь хүсэндөө орожо, задараа hэн.

Үхибүүдтэ зорюулhан энэ шэнэ номhоо гадна поэт үшөө хэдэн номуудые эдир уншагшадтаа бэлэглэhэн байха. Нэрлэбэл «Майн сэсэгүүд», «Наран тээшэ», «Шарлуухай» гэжэ номууд, мүн «Би Наран-Шарлуухайб» гэhэн шүлэглэмэл туужа болоно гээшэ.

«ҮДЭШЫН ҮЛЬГЭР»

Хориин уудам дайдада тоонтотой поэт Эрдэни Дугаровай номууд Буряад орон соогуураа нютаг бүхэноөр таранхай. Энээнhөө гадна, нэгэ номынь Москва хотодо ород хэлэн дээрэ гаргагданхай юм.

Үхибүүдтэ зорюулагдаhан шүлэгүүдые бэшэдэг поэт энэшье удаа шэнэ ном соогоо энэ темээ улам мүлижэ үргэлжэлүүлнэ.

Багашуулай hонирхожо уншамаар, бэлэхэнээр сээжэлдэхээр шүлэгүүд ном соо олон юм. Мүн үлхөө шүлэгүүд бин. Жэшээнь, «Арбан хөёр hара» гэhэн нинтэ гаршагтай шүлэгүүдые дурдахада болоно.

Д. ДАМБАЕВ.

Ивалгын аймагай Оронгын дунда hургуулида hайнаар hурадаг, нинтын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгэрэ хабаададаг хүбүүд, басагад олон юм. Тэдэнэй олонхинь спортивна hорилгонуудые хэдэг байна.

Тус hургуулида эрхимээр hурадаг, мүн спортивна hорилгонуудые хэдэг хүбүүдэй тоодо 6-дахи классай hурагша Чингис Айдакеев (зураг дээрэ) оролсоно.

ТОБШОХОНООР...

ПАУЭРЛИФТИНГ. Спортын энэ эйлоор гэхэ гү, али хүсэ шадалаа гаргалгын гурбан эйлөөр дэлхэйн түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн октябрийн 20-доор Канадын Гамильтон хотодо үнгэргэдэхэ юм. Энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэхыг түлөө эхэнэрнүүдэй, эрэшүүлэй болон залуушуулай дунда Россин түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн hаяхан Челябинскда болобо. Загарайн аймагай Шэнэ-Бэрээнэй улаасхооронды классай спортын мастер Светлана Теслева энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадахадаа, ималта туйлахаhаа гадна, улаасхооронды классай спортын мастерай норматив дүүргээ. Тиигэжэ тэрэ залуушуулай дунда дэлхэйн түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахаа эрхэдэ хүртэбэ.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Холын зайда урилдалгаар СССР-эй болон Россин дүрбэ дахин чемпион, дэлхэйн Кубогта хүртэхын түлөө Австралиин, Канберрэ хотодо үнгэргэдэhэн мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаhан спортын мастер Геннадий Темников коммерческэ улаасхооронды мүрысөөндэ хабаадахаяа Париж ошобо.

БАРИЛДААН. Дүрэ будаалдалтын барилдаагаар эдиршүүлэй дунда Россин Азиин түбиин түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Нерюнгри хотодо нэгэдэхэнь. 14—15 наhанай хүбүүдэй дунда үнгэргэдэхэ энэ мүрысөөндэ манай республикын нэрэ хүндыг арба гаран эдир барилдааша, тусхайлбал, Вася Гармаев, Ринчин Санжижапов, Бэлэр Соктоев, Алдар Гулгенов, Володя Коняков, Алдар Жамбалов, Аюша Олин, Дима Балдаев, Саша Алсыев, Саша Гармаев, аха дүүнэр Гарма болон Борис Гармаевуд хамгаалхаяа үсөгэлдэр удэшэлэн тиишэ ошохоёо пиидэбэ.

hУР-ХАРБАЛГА. Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй шанда хүртэхын түлөө «Гэсэрэй годлинууд» гэжэ бүхэроссин мүрысөөн hаяхан Зүүн Сибириин технологическа институдай хүнгэн атлетикын манеж соо болобо. Заншалай ёhоор августын hүүл багта гү, али сентябрийн эхээр үнгэргэдэгэр энэ мүрысөөн үерhөө уламжалай хойшолуулагдаа hэн. Эгээл тиимэhээ урда тээнь хоёр ходо ерэдэг байhан Башкирай, Удмуртын, Яхадай, Тувын Республиканууудай, Челябинска, Эрхүүгэй областнуудай, Красноярска хизаарай hур харбагшад ерэжэ шалабагүй. Гансал Шэтын областиин түлөөлэгшэд хабаадаhан байна.

19 эхэнэрнүүд, 15 эрэшүүл сагаалса дээрэ гаража, хёрхо мэргэнээ туршаба.

М-1 упражненеэр харбахадаа, Шэтын областиин бэлигтэй бэрхэ харбагша, улаасхооронды классай спортын мастер Надежда Бадмацыренова 1323 очко тудажа, түрүү hуури эзэлбэ. Тиин түгэсхэлэй мүрысөөндэ Н. Бадмацыренова ималта туйлаhан байгаа. Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагша Жанна Тухалова — хөёрдохи, Гэрэлма Эрдынеева гурбадахи hуурида гараба.

Эрэшүүлэй дундаhаа Буряадай багшанарай институдай студент, спортын мастер Владимир Ешеев 1242 очкотойгоор түрүү hуури эзэлээ.

Б.-М. ЖИГЖИТОВ.

ДЭЛХЭЙН hОНИНОЙ ДЭЭЖЭhЭЭ

АВТОМАДhАА МҮНГЭ УРhАР АБАНА

Магазинда ороод, мүнгөө гэртээ мартажа (яаража ябахада юуншье болодог ха юм) гарааб гэжэ гэнтэ ойлгоhон Берлинэй эрхэтэн ехэзэр голхорхогүй. Өорынь нэрэ дээрэ бэшэгдэhэн урhаламжын карточкаар тэрэ «рободhоо» ехэ бэшэ мүнгэ урьhаар абаха аргатай.

Ниислэл хотодо нимэ 60 автомат тодхоордонхой. Мүн бусадшье хотонуудта бии юм. hаяар хүн зоной ажаhуулаг бухы нютагуудта тэдэнние тодхоохо. Гадна карточка хэрэглэжэ, бага хэмжээнэй бараа худалдажа абаха, автомобильда бензин юулэхэ, посёздо билет худалдан абаха шэнэ автомадууд туршалга гаража байнхай. Энэ албан тон зохид, хүнэй саг алмадаг юм. Гансал урьhаламжынгаа карточка гэртээ мартажа болохогүй.

ВЕЛОСИПЕД — СЭРЭГЭЙ ХЭРЭГСЭЛ

Швейцарийн велосипедиэ сэрэгшэд hаяар «дайшалты шэнэ машинануудые» абаха юм. Бухыдөө 10 миллион түхэриг 5000 велосипед тэдээндэ зорюулан бүтээн гаргагдаха байна. Армиие таниг болон самоледуудаар хангахын тула хэдэн миллиард гаргаша хэжэ байхада, энэмнай тон хямда захил гээшэ ааб даа. Гэбэшье гансал Швейцарида саг үргэлжын велосипедиэ сэрэгэй бии хадань, орон доторшье, хилын саагууршье тэрэзэгээр ехэтэ hонирходог юм.

Мүнөө тэндэ гурбан пожк болгон хубаарилагдаhан 3300 сэрэгшэд тоологдоно. Хэрэгтэй болоо hаань, эдэ сэрэгшэд гэртээ хадагалдаг велосипедтээ hүүжа, албандаа ерэдэг юм.—Мүнөөнэй эрэ байдалдашье велосипедтэ сэрэгшэд үдха шанараа гээгэгүй, дайшалхы зарим онсо асуудалнуудые шиидхэхэдэ тэдэнние юугээршье hэлгэхыг аргагүй байдаг гээд армиин хүтэлбэрилэгшэд тоолоно. Тиимэhээ велосипедүүдтэ горитой эрилтэ табигдадаг гээшэ. Велосипед бүхэн 22 килограмм шэгнүүртэй, 150 килограмм ашаа дааха шадалтай.

(hонинуудhаа абтаба).

БУРЯТИЯ мүнөөдэрэй номерто

Буряад Республикын Верховно Советэй эзэлжэтэ, бэшэ- онсо сессиин хүдэлмэриин тоосоон.

Буряад Республикын Верховно Советэй октябрийн 14-нэй, 15-най тогтоолнуудыг.

Хүдөөhөө мэдээсэнэ. «Эбдэдэ гимназии нээгдэбэ».

Уголовно хэрэгүүдэй мэдээсэлнүүд.

Уран зохеолшо Владимир Митыповэй туужа.

Лидия Вёрбицкая: «Астрологуудай багсаамжапуудэ».

Газетно-журнальна хэблэлэй директор, «Буряад үнэн» газетын таhагые даагша байhан, Буряад Республикын журналистнуудай холбооной харюусалгата секретарь, партиин, дайнай ба ажалай ветеран

СУБАНОВ Цырен Сыреторовичэй

сагhаа урид наhа барахан ушараар Буряад Республикын Журналистнуудай холбоон, «Буряад үнэн», «Правда Бурятии», «Бурятия», «Молодежь Бурятии» газетнүүдэй редакциинуд, «Бурятия» гэhэн газетын хэблэлэй, бухы районно, олон хэhэгээр гаралаг газетэнүүдэй, «Байгал», «Хараасгай» журналнуудай, Гостелерадиогой коллективүүд, дайнай ба ажалай ветераннуудай республиканска совет, Буряадай номой хэблэл түрэлхидтэнь ба дутынь хүнүүдэ гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.

1993 оной октябрийн 21-нэй 14 сагта Каландаришвилиин үйлсөөрхи 23-дахи гэрhээ, Хэблэлэй байшаhаа худөөлүүлэгдэхэ. 13 сагhаа хальсалган болохо.

hҮҮЛШЫН НЮУСА

150 жэлэй саада тээ Каналын хойто зүгэй араднууд багаар Джон Франклинай толгойлhон экспедиции мүльhэнүүд соо хосороо бэлэй. Тиихэдээ наhа бараhан 136 матросуудай нэгэшье мүр олдоогүй байгаа. Арбан хөёр жэл болоhон хойно Джон Франклинай экспедициин гэшүүдэй абажа ябаhан зарим юумэнүүд эскимосуудта олдоо hэн. Тэдээнние эскимосууд мүльhэнүүд дээрэ олоо hэн ха.

Эскимосуудай хөөрөөень хараада абажа, экспедициин гэшүүдэй хүүрнүүдые, мүн ааншалагшадай дневнигүүдые олохо байхабди гээд бэдэрэлгэдэ гарахаяа байhан эон тон ехээр этигэнэ. Иигэжэ Арктикын hүүлшын нюуса таагдаха hэн.

МВД-hээ МЭДЭЭСЭНЭ

ГЭМТЭ ЯБАДАЛНУУДТА—ХАТУУ ХААЛТА

Милицийн дары түргэн мэдээнүүдэй ёhоор, гэмтэ ябадал, илангаяа хүниие алаха, ехээр гэмтээхэ, тонохо, дээрмэдэхэ ушар олошорно. Автомототранспорт хулгайлга үсөөрнэгүй. Эдеэ хоолой эйлнүүдэй, мяханай үнэ сэнгэй эрид дээшэлhэнhээ уламжалан, мал хулгайлха ушар олошороо. Гадна газарай эдеэн, үбhэ тэжээл хулгайлагдана.

Буу-шуу баринжа, аашалха ушар олошорhоор. Өөhэдын бүтээhэн буугай тоо горитойгоор дээшэлэнхэй. Наркоманнуудшье үсөөрнэгүй. Үлтэнэг суглуулхын тула автомашина хулуугаад, хүдөө нютагуудта гарадаг байна.

Улаан-Үдэ хото хадаа гэмтэ ябадалай хэмжээнэй талаар эгээл шахардуу байдалтай республикын хото болонхой. Тиимэhээ республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын шидхэбэреэр байгша оной сентябрийн 1-hээ сентябрийн 30 болотор «Хаалта» гэhэн комплексно ябуулга үнгэргэгдөө hэн.

Хото руу шэглэhэн, мүн хото соогуурхи харгынууд дээрэ 696 моторизованно болон юрын милицийн пост табигдаа. Эндэ 1980 милициинер хабаадуулагдаа. Энэ операциин дүнгүүд тухай тогтоё.

6202 автотранспорт шалгагдаа. hогтуугаар машина жолоодоhон 378 хүн баригдаба Харгын дүрiм хазагайруулhан 272 ушар тодорхойлогдоо. Гэмтэ ябадал гаргаhан 53 хүн, hогтуугаар хуули эбдэhэн 78 хүн, хулигаан ааша гаргаhан 42, хуулинин наhа хүсөөгүй 43 хүн баригдаhан байна. Ябуулгын үедэ 32 гэмтэ ябадал саг соонь элирхэйлэгдээ, гэмтэд баригдаа hэн. Эдээн соohоо хубиин зөөри хулгайлhан 2 хүн, гүрэнэй зөөри хулууhан 8 хүн, автомашина хулгайлhан 5, мүн бусадшье байха юм. Бэдэрэлгэдэ байhан 7 гэмтэн баригдаа, 35 буу буляагдажа абтаа. Хуулли эбдэгшэдтэй тэмсэлэй үедэ милицийн хүдэлмэрилэгшэд 18 ушарта буу хэрэглэхэ баатай болоо.

Сентябрийн 2—3-най hүни Мухар-Шэбэрэй харгы дээрэ инспекторнууд Чимитов Яковлев хөёр «ВАЗ» түхэлэй машина байлгаад, нэгжэбэ. Тиихэдэнь 5,6 мм хэмжээнэй олон hомонууд, газтай баллон, «гуурhан-пистолет» (өөhэдынь бүтээhэн) hомонуудтаяа олдобо.

Сентябрийн 3-4-эй hүни «ГАЗ-66» түхэлэй машинные инспекторнууд байлгажа ядаба. Хулгайлагдаад, бэдэрэлгэдэ ороhон энэ машинын хойноhоо милициннхид эрьюулээ. Аймшагтай түргөөр гүйлгэhэн гэмтэнние байлгахын тула милициннхид хойноhоонь 10 дахин буудаа. Тиихэдэнь лэ машинаяа арайшамай байлгаhан гэмтэнние Октябрьска РОВД-дэ тушаагаа hэн.

Сентябрийн 13-да hүнии 2 час 10 минутада Баргажанай харгы дээрэ «УАЗ» түхэлэй машинные байлгаад, нэгжэhэнинь, баабгайн —2, бодон гахайн—1, булганай 11 арhан олдоо hэн. Энэ олзонь буляагдажа абтаад, 4 гэмтэн хотын Железнодорожно районой милициин таhагта хаагдаа.

Сентябрийн 25-да үдэшын 21 час 30 минутада милициин хүдэлмэрилэгшэд бэдэрэлгэдэ байhан гэмтэнние барибa. Энэ хүн радиостанци шадарай гаражай дэргэдэ эрхэтэнние ехээр гэмтээhэн, тэрэнь уданшьегүй наhа бараhан байгаа.

«Хаалта» гэhэн хэмжээ ябуулганнуудай үрэ дүн нилээд тодорхой, яhала аша үрэтэй гэжэ тэмдэглэмээр. Милициин албануд нимэ хэмжээ ябуулганнуудые саашадаашье саг үргэлжэ бэелүүлжэ байхые хараална.

Д. КОРКИН,
республикын МВД-гэй хэблэлэй албанай начальник.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.-М. Ж. (харюусалгата секретарь). НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет
Бүгэдэ буряадай үндэhэн соёлой эблэл болон редакцини ажалша коллектив.

Манай адрес:
67000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи—2-54-54, редакторай орлогшонорой—2-68-03, 2-62-62, харюусалгата секретарийн—2-50-52, секретариалай—2-66-76, таhагууд: соведүүдэй хүдэлмэрийн ба нинтын эмхинүүдэй—2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон hургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; олонинтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй—2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда—3-42-19, Закаменскда—30-61.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-54-54, вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаhан хэмжээтэй.
Индекс 50901. Хэhэг 6.351